

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK MUSİKİSİ ANABİLİM DALI
TÜRK MUSİKİSİ PROGRAMI**

BAM TELİNİN BAĞLAMANIN İCRASINA KATKILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Dilan AKINCI**

**Danışmanı
Yrd. Doç. Naci MADANOĞLU**

İstanbul –2014

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

TÜRK MÜSİKİSİ Anabilim/Anasanat Dalı TÜRK MÜSİKİSİ Programı Tezli Yüksek Lisans
öğrencisi ..... Dilar AKINCI ..... tarafından hazırlanan
" Bam Telinin Bağlamının İncesine Katkılar ....."
.....

adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 15.10./2014

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Naci MADANOĞLU..

Danışman: Halilç.....Üniv. ^{Türk} Müsiki ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Öğ. Gör. Çetin AKDENİZ.....

Halilç.....Üniv. ^{Türk} Müsiki ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Srin KARADENİZ..

Halilç.....Üniv. ^{Türk} Müsiki ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: .....

.....Üniv. .... ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

Jüri Üyesi: .....

.....Üniv. .... ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

ÖNSÖZ

“Bam Telinin Bağlamanın İcrasına Katkıları” isimli araştırma Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Anasanat Dalı Yüksek Lisans Programı’nda tez olarak hazırlanmıştır.

Bağlama, Türk Halk Müziği’nin en önemli çalgısıdır. Bağlama ile ilgili bir çok araştırma ve çalışma yapılmıştır. Bir icracı için çok önemli yeri olan bam telinin araştırılmaya değer bir konu olduğu düşünülmüş ve bu konu üzerine bir çalışma yapılmıştır.

Araştırmada; öncelikle tez danışmanım Haliç Üniversitesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Naci MADANOĞLU’na, araştırmanın her aşamasında desteğini esirgemeyen, bilgi ve birikimlerinden faydalandığım hocam Erdal ERZİNCAN’a, değerli zamanlarını ayıran, bilgi ve birikimlerinden faydalandığım sayın Yücel PAŞMAKÇI ve sayın Mehmet ERENLER hocalarıma, ses frekanslarının stüdyo ortamında kayıt altına alınmasında yardımcı olan Ertan KESER ve Hasan Burak BULUT arkadaşlarıma, araştırma süresince manevi desteğini benden hiç bir zaman esirgemeyen Hasan ÇELİK’e teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul, 2014

Dilan AKINCI

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

KISALTMALAR LİSTESİ.....	I
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	II
TABLO LİSTESİ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
1.GİRİŞ.....	1
2. BAĞLAMA HAKKINDA GENEL BİLGİ.....	4
2.1. Bağlamanın Tarihçesi.....	4
2.2. Bağlamanın Gelişimi.....	6
2.2.1. Fiziksel Gelişim.....	7
2.2.2. İcra Bakımından Gelişim.....	9
2.3. Bağlama Ailesi.....	10
2.3.1. Cura.....	10
2.3.2. Tanbura/Tambura.....	12
2.3.3. Divan Bağlama.....	14
3. BAM TELİ ve BAĞLAMADA KULLANIMI.....	16
3.1. Bam Telinin Tanımı.....	16
3.2. Bam Telinin Bağlamada Kullanımı.....	17
3.2.1. Tanburacı Osman Pehlivan.....	18
3.2.2. Bayram Aracı.....	19
3.3. Bağlama Ailesinin Bam Teli Kullanılan ve Bam Teli Kullanılmayan Çeşitleri..	19
3.3.1. Duyum Farklılıkları.....	20

3.3.2. İcra Farklılıkları.....	22
3.3.2.1. El İle İcra.....	22
3.3.2.2. Tezene/Mızrap İle Çalma.....	24
3.3.3. Notasyon Farklılıkları.....	24
4. BAM TELİNİN BAĞLAMAYA KATKILARI.....	31
4.1. Bağlama Yapımındaki Değişim.....	31
4.2. Ses Sahasının Genişlemesi.....	32
4.3. Sesin Uzama Süresi.....	37
4.4. Dem Sesi.....	44
4.5. Tezene Kullanımı.....	45
4.6. Tavırlar.....	46
4.7. Şehirleşme.....	48
5. SONUÇ.....	50
6. KAYNAKLAR.....	53
7. EKLER.....	55
8. ÖZGEÇMİŞ.....	87

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz.	: Bakınız
C.	:Cilt
c.m.	: Santimetre
diğ	: Diğerleri
m.m.	: Milimetre
M.Ö.	: Milattan Önce
s	: Sayfa
sn.	: Saniye
T.D.K.	: Türk Dil Kurumu
T.R.T.	: Türkiye Televizyon ve Radyo
v.b.	: Ve benzeri
Yrd. Doç.	: Yardımcı Doçent

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Kargamış Kabartması'ndaki saz figürleri	5
Şekil 2.2. İki telli cura fotoğrafı.....	11
Şekil 2.3. Üç telli cura fotoğrafı	12
Şekil 2.4. Tanbura fotoğrafı.....	13
Şekil 2.5. Divan fotoğrafı.....	15
Şekil 3.1. İki telli curanın Nesimi akordu ile dizek üzerinde gösterilmesi.....	20
Şekil 3.2. Bam ve çelik tellerin bağlama düzeni akort biçimiyle dizek üzerinde gösterilmesi	21
Şekil 3.3. Divan bağlamada bam ve çelik tellerin bağla düzeni akort biçimiyle gösterilmesi	21
Şekil 3.4. Arasaz - 1.2.3.4. ölçü	25
Şekil 3.5. Arasazın riflerden sonraki 1.2.3. Ölçüsü	26
Şekil 3.6. - 2. Arasazın 1.2.3. Ölçüsü	26
Şekil 3.7. - 1. Arasazın 4.5.6. Ölçüsü	27
Şekil 3.8. - 2. Arasazın 4.5. Ölçüsü	27
Şekil 3.9. - 1. Arasazın 7.8.9. Ölçüsü	27
Şekil 3.10. - 2. Arasazın 6.7.8.9. Ölçüsü	28
Şekil 3.11. Oktav farklılığının notasyonda ifade edilmesi.....	29
Şekil 3.12. Nesimi Çimen'in cura ile icra edilmiş "Kimseden Değil" adlı eserinin notasyonu	30
Şekil 3.13. Cura-Bağlama-Bas üçlüsünün örnek eser üzerinden notasyonu	30
Şekil 4.1. Tanburada bam tellerinin dizek üzerinde gösterimi	33
Şekil 4.2. Divan bağlamada bam tellerinin dizek üzerinde gösterimi	34
Şekil 4.3. Örnek olarak yazılmış ezginin bam telleri gösterilmeden bağlama ailesine uyarlanması	35
Şekil 4.4. Örnek olarak yazılmış ezginin bam telleri gösterilerek bağlama ailesine uyarlanması	36

Şekil 4.5. Nesimi düzeni cura alt tel ve üst tel sesin uzaman süresi	38
Şekil 4.6. Tanbura alt tel, orta tel, üst tel seslerinin uzama süresi (Bamlı).....	38
Şekil 4.7. Tanbura alt tel, orta tel, üst tel seslerinin uzama süresi (Çelik Tel)	39
Şekil 4.8. Divan bağlama alt tel, orta tel, üst tel seslerinin uzama süresi (Bamlı)....	40
Şekil 4.9. Divan bağlama alt tel, orta tel, üst tel seslerinin uzama süresi (Çelik Tel)....	40
.....	40
Şekil 4.10. Cura, Tanbura ve Divan Bağlama Seslerin Uzama Süresi (Genel).....	42

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Bam teli kullanılan tel gruplarının uzama süreleri.....	42
Tablo 2. Bam teli kullanılmayan tel gruplarının uzama süreleri.....	42

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı	: Dilan AKINCI
Anasanat Dalı	: Türk Musikisi Anabilim Dalı
Pogramı	: Türk Musikisi
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Naci MADANOĞLU
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Eylül 2014

BAM TELİNİN BAĞLAMANNIN İCRASINA KATKILARI

ÖZET

Haliç Üniversitesi Türk Müziği Bölümü, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanmış olan bu Yüksek Lisans Tezinde “Bam Telinin Bağlamanın İcrasına Katkıları” incelenmiştir.

Bu çalışmada öncelikle bam telinin bağlamada kullanımı ve bağlama icrasına katkıları incelenmiştir. Bağlama dışında bir çok enstrümanda kullanılan bam teli, bağlama icrasında da çok önemli bir yere sahiptir. Ancak bu konu ile ilgili herhangi bir araştırma yapılmamıştır. Çalışmamızda icracı ve araştırmacılarla yapılan görüşme ve röportajların yanı sıra çeşitli sanatçıların albümlerinden yapılan dinlemeler ile bam teli hakkında bir çok veriye ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bağlama, Bam Teli, Bağlama İcrası

GENERAL INFORMATION

Name and Surname : Dilan AKINCI
Main Branch of Science : Turkish Music Department
Program : Turkish Music
Thesis Advisors : Asist. Prof. Naci MADANOĞLU
Thesis Type and Date : Masters Thesis – September 2014

THE LOWEST NOTE STRING CONTRIBUTION OF BAGLAMA'S PERFORMANCE ABSTRACT

Halic University Turkish Music department , Institute of social sciences had prepared to the this post graduate thesis analyzed "lowest note string contribution of baglama's performance."

Firstly, The lowest note string's analysis to using of the baglama and contribution of baglama's performance in this thesis. Besides of baglama, the lowest note string use to the other instruments and also this is so important point performance of baglama. So, relating to the this topic had not researched. In this thesis had interviewed to the performers and researchers right along with listening about lowest note string had obtained to lots of data from several musicians albums.

Key Words: Baglama, lowest note string, Performance of Bağlama

1. GİRİŞ

Bağlamanın tarihsel sürecine baktığımızda kökeni çok eskiye dayanan bir çalgı olduğunu görmekteyiz. Geçmişten günümüze taşınırken çok fazla değişime uğramıştır. 50 yıl önceki bağlama yapımı ile günümüzdeki bağlama yapımı arasında çok büyük farklılık vardır. Bağlamadaki bu fizksel değişim doğal olarak icraya da yansımıştır. Teknoloji geliştikçe, daha büyük kentlere göçler başladıkça başka çalgılarda olan özellikleri bağlamaya da uyarlamışlardır.

Bağlama ilk olarak el ile icra edilen ve çelik teller kullanılan bir çalgıydı. Tezene kullanımı çok daha sonra yaygınlaşmıştır. Günümüzde hala tezene kullnmayıp, el ile icra biçimini kullanan aşıklar vardır. Tezene icrasının yaygınlaşması ve gelişmesi ile birlikte bağlamada bir çok değişiklik olmuştur. Tel sayısı artmış, form bakımından değişmiş, perde sayıları artmıştır. Ancak tezeneli icrada sadece çelik tellerin kullanımı ses doygunluğunu karşılayamamış ve icracılar daha toparlayıcı olması bakımından tellerin kalınlıklarını değiştirmişlerdir. Sarı tel ve cim teli dediğimiz farklı oktavlardaki bu iki tel, oktav çeşitliliği katması için kullanılmışlardır. Ancak bu tellerin dayanıksız olması ve akort problemi oluştuğu için icracılar, başka enstrümanlarda da yaygın bir şekilde kullanılan bam telini bağlamada da kullanılmaya başlamışlardır.

Bam teli, bağlamaya sonradan eklenmiş ve bağlama icrasına çok büyük bir yenilik getirmiştir. Bam teli kullanılan bir bağlamadaki icra ile bam teli kullanılmayan bir bağlamadaki icra birbirinden çok farklıdır. Sadece icra bakımından değil duyum açısından da kulakta çok önemli bir yeri vardır. Bir icracı olarak gördüğümüz bu özelliklerin araştırmaya değer bir konu olduğunu düşündük ve çalışmamızı bu yönde sürdürdük.

Çalışmamızın ikinci bölümünde bağlama hakkında genel bilgilere yer verilecektir. Bağlamanın tarihçesi, bağlamanın fiziksel ve icra bakımından geçmişten günümüze kadar gelişimi, bağlama ailesi hakkında genel bilgileri bağlama hakkında yazılmış kaynaklardan bilgiler toplanarak incelenecektir. Bu

bölümde, bağlamayı tarihsel açıdan araştırıp, bam telinin bağlamanın tarihsel sürecinde ne zaman kullanılmaya başlandığı, gelişiminde nasıl bir etken olduğu ve bağlama ailesinde nasıl kullanıldığı incelenecektir.

Üçüncü bölümde; bam telinin tanımını ve bağlamada kullanımını incelenecektir. Röportajlardan edindiğimiz bilgiler doğrultusunda bam telini en belirgin kullanan iki önemli bağlama icracısından; Tanburacı Osman Pehlivan ve Bayram Aracı ‘yı anlatılacaktır. Bağlama ailesinde bam teli kullanımı; duyum ve icra farklılığı bakımından incelenecektir. Bu farklılıkların notasyon olarak nasıl gösterileceği de yer almaktadır. Bu bölümde duyum ve icra farklılıklarını belirtmek amacıyla albüm kayıtlarından bir kaç örnek incelenecektir.

Dördüncü bölümde; bam telinin bağlama icrasına katkılarını ayrıntılı bir şekilde ele alacağız. Bam telinin oktav farklılığı yaratması ile ses sahasının gelişmesinde etkili olduğunu, bam tellerinin dizek üzerinde gösterilmesi ile ele alınacaktır. Bam telinin eklenmesi ile sesin uzama süresinin arttığını, stüdyo ortamında yaptığımız kayıtların frekans analizi ölçümü incelenecektir. Böylelikle bam teli kullanılan bir bağlamanın sesinin uzama süresi ile bam teli kullanılmayan bir bağlamanın sesinin uzama süresi arasındaki farkı inceleyeceğiz. Halk müziğinde çok önemli bir yeri olan “Dem Sesi” nin bam teli ile olan ilişkisini inceleyeceğiz. Tavırlar, bağlama yapımındaki değişim ve şehirleşmenin bam teli ile olan ilişkisini incelenecektir.

Araştırma sürecinde aşağıda açıklanan yöntem ve teknikler kullanılmıştır. “Bağlama Hakkında Genel Bilgi” başlıklı ikinci bölüm tarihsel yöntem kullanılarak araştırılmış ve yazılmıştır. Bağlamanın tarihi ve gelişimi ile ilgili geçmişe yönelik inceleme yapmak için yazılı kaynakların kullanıldığı, tarihsel yöntem ve teknikler kullanılmıştır.

“Bam Teli ve Bağlamada Kullanımı” başlıklı üçüncü bölüm, yazılı kaynakların kullanıldığı, yüz yüze görüşme tekniğinin kullanıldığı, dinlemeler sonucunda notalarla incelemelerin sunulduğu bir bölümdür. Araştırma yöntemlerinden yazılı kaynaklar, röportaj ve kayıt dinleme yöntemleri kullanılmıştır.

“Bam Telinin Bağlamaya Katkıları” başlıklı dördüncü bölüm ise yazılı kaynaklar, röportajlar ve dinlemelerin incelendiği bir bölümdür.

2.BAĞLAMA HAKKINDA GENEL BİLGİ

Bu bölümde bağlama hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bağlamanın tarihçesi, gelişimi ve bağlama ailesi incelenmiştir. Bağlamanın geçmişten günümüze kadar icra ve fiziksel açıdan gelişimi incelenmiş olup, bağlama ailesini ebat farklılıkları açısından üç gruba ayırarak cura, tanbura ve divan bağlama hakkında bilgiler verilmiştir.

2.1. Bağlamanın Tarihçesi

Her toplumun kendine özgü yaşam biçimi ve özellikleri vardır. Bu özellikler birbirinden farklı kültürlerin oluşmasına sebep olmuştur. Müzik, kültürün en önemli taşıyıcılarından biridir.

Halk, kültürünü taşıırken ya da temsil ederken yaşadığı olayları sözlü ya da yazılı olarak dile getirmiştir. Taşıma işlemini de masallar, hikayeler, efsaneler, destanlar ve türküler aracılığı ile yapmıştır. Bağlama da bu kültür çeşitliliği ve aktarımında çok önemli bir yere sahiptir.

Bağlama sözcüğünün nereden geldiği ve dilimize nasıl yerleştiği konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, bağlama kelimesinin T.D.K. Türkçe Sözlük anlamını incelediğimizde ;

Bağ: Bir şeyi başka bir şeye veya birçok şeyi topluca birbirine tutturmak için kullanılan ip, sicim, şerit, tel vb. düğümlenebilir nesne Bağlama: Üç çift teli olan ve mızrapla çalınan bir saz, yapılarda duvarları birbirine bağlayan kiriş, putrel vb.

Gazimihal'in bağlama kelimesi ile ilgili tespiti şöyledir:

Bağlama nispeti sazın kendisinden önce perdelere mi, yoksa gerili deriye sonunda tercih edilen tahta göğüs kapağına mı verilmişti istifhamı keza şimdilik çözülememiştir: çünkü, Anadolu'nun XIV. Yüzyıl metinlerine doğru inildikçe bağlamak fiili kapamak anlamıyla kapıyı kapamak ta kullanılmış görünüp buna göre göğüs kapağı bilhassa kastedilmiş olabilirdi. Onsekizinci yüzyılda artık sazın kendisine Bağlama denildiği biliniyor. Yok eğer Farsça "perde"nin Türkçe olarak

“Bağlama” kidekle mevzubahisse, o taktirde zamanın bütün perdeli Türk emsal sazlarının Türkçe adı şartıyla kopuzgiller anlamında kelime olmuş demektir. İlave edelim ki tel takmaya da Anadolu’da bağlama denirdi. (1975: 106)

Gazimihal’in bu tanımlamasından da anlaşılacağı gibi “bağlama” kopuzun sonradan aldığı isim gibi düşünülmektedir. Zamanla kopuz ismi kullanılmayıp yerini bağlama ismine bıraktığı düşünülmektedir. Gazimihal’in bu görüşüne katılanların yanı sıra, tam tersini düşünenler de vardır.

Birdoğan, “Bağlamanın kopuzdan türemediğine ilişkin bir sav daha vardır. O da bağlamanın Hititler’e özgü kutsal bir saz olduğudur. Karkamış kabartmalarında sapından sallanan püskülüne kadar bütün biçimiyle bağlama görülmektedir. Kralın önünde çalındığına göre kutsal bir sazdır. ” şeklinde ifade etmiştir. (1988: 77),

Şekil 2.1.Kargamış Kabartması'ndaki saz figürleri (Ozanoğlu, 2011:43)

Bağlama, sözcüğü kullanıldıktan sonra kopuz sözcüğü çok az kullanılmıştır. Günümüzde hala kopuz adındaki sazın kullanıldığı yerler vardır ancak “kopuz, bağlamanın atasıdır.” demek ne kadar doğrudur?

Kopuz denilince akla gelen armudi ya da kase şeklinde bir gövdesi, bu gövdeye eklenen uzun ya da kısa bir sap, tel sayısı değişiklik gösteren bir saz gelmektedir. Bu açıdan bakılırsa bağlama ve kopuz çok büyük benzerlik göstermektedir. Ancak kopuzda teknenin üzeri deri ile kaplanırdı. Bağlamada ise ağaç ile kaplanmaktadır. Bu ayrımı iki sazın da birbirinden ne kadar farklı olduğunu gösterir. Şüphesiz ki üzeri deriyle kaplanmış bir saz ile üzeri ağaçla kaplanmış bir saz arasında hem duyum hem de icra bakımından bir çok farklılık vardır. O yüzden bağlamayı kopuzdan farklı düşünmemiz gerekmektedir.

Bağlama teriminin 17.-18. y.y.da kullandığı söylene de bağlama enstrümanının geçmişi çok daha eskiye dayanmaktadır. Günümüze kadar yapılan araştırmalar ve yazılan kaynaklara göre bağlamanın atasının kopuz olduğu ve kökeninin de Orta Asya'ya dayandığı söylenmiştir. Ancak Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan ve Hititlere ait olan kabartma, bağlamanın bilinen geçmişine farklı bir bakış açısı getirmiştir.

M.Ö. 1600 Hitit Dönemi'ne ait olan bu kabartmada, bağlama benzeri bir çalgı eşliğinde oyun oynayan kadın ve erkek oyuncuların kabartma resim figürleri bulunmaktadır. Bu kabartmadaki resimde saz, sapındaki püsküle kadar günümüz bağlamasına çok benzemektedir. Bu kabartma ile anlaşılan o ki bağlama benzeri bir çalgı yaklaşık 3500 yıl önce Anadolu'da Hititler tarafından da kullanılmıştır.

“Türkler 1000 yıl önce Anadolu'ya kendi sazlarıyla (kopuzlarıyla) birlikte geldiklerinde, Anadolu'da 2500 yıllık bir geçmişe sahip olan sazla karşılaştılar. Belki de Orta Asya'ya saz, Anadolu'dan gitti!”(Kaya, 2004)

2.2. Bağlamanın Gelişimi

Bağlamanın en önemli gelişim süreci Anadolu'da gerçekleşmiştir. Anadolu'nun hemen hemen her yerinde yöresel çalgı olarak bağlamayı görmekteyiz.

Her yörede farklı tavırlarda ve yöresel farklılıklarla icra edilmiştir. Karadeniz’de çalınan bağlama ile Doğu’da çalınan bağlama arasında icra ve tavır açısından çok farklılık vardır.

Anadolu toprakları o kadar verimli topraklar ki bu verimlilik müziğine de yansımıştır. Anadolunun her yeri ayrı bir deryadır. Bağlama da bu derya içinde en önemli parçadır.

3500 yıl önce kullanılan bağlama ile 500 yıl önce kullanılan hatta 80 yıl önce kullanılan bağlama arasında hem fiziksel hem de icra bakımından çok farklılıklar olmuştur. 3500 yıl önce nasıl icra ediliyordu, hangi malzemelerden yapılıyordu bilemiyoruz ama yapılan araştırmalar ışığında bağlamanın günümüze kadar ne gibi değişiklikler geçirdiğini görebiliyoruz. Form ve icra bakımından teknoloji ile beraber bağlama yapımcılığında ve icracılığında önemli gelişmeler olmuştur.

2.2.1. Fiziksel Gelişim

Ozanoğlu (2011: 92) ’nun ifade ettiği gibi;

Gazimihal, Groves Müzik Kamusu’nun String (tel) maddesindeki, metal tellerin eskiden doğuda bilinmediği ve ilk olarak miladi 1350 yılında Avrupa’da keşfedilerek klavikord¹ ve harpsikordun² icadı üzerine bu aletlerde kullanılıp yayıldığı görüşüne karşılık olarak , 13.y.y. Urmiyeli Safuyiddin Abdülmümün’in icat ettiği “nüzhe” adlı yatağan türü, 103 kırıklı bir çalgıyı örnek göstermektedir.

Günümüze kadar bağlamada; bağırsak tel, ipek tel, at kılı ve kırış tel kullanılmıştır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte dayanıksız olan bu teller yerini daha dayanıklı ve temin edilmesi kolay olan madeni tellere bırakmıştır. Bağlamada kullanılan tellere çeşitli dönemlerde cin teli, cim teli, zil teli, dem teli, sarı tel, çelik tel ve bam teli gibi isimler kullanılmıştır. Tabi bu tellerin hepsinin özelliği

¹ Klavikord: Genellikle dikdörtgen biçiminde, metal telleri ve ses sayısı kadar tuşu olan klavyeli bir çalgıdır. Kökleri Timpanon’a uzanan, mekanizmalı, klavyeli barok dönem çalgısı. (Say, 2005:299)

²Harpsikord: Klavikord’un İngilizcesidir. (Say, 2005: 244,299)

birbirinden farklıdır. Cim teli denilen tel ince numaralı olan çelik teldir. Sarı tel ise daha kalın numaralı ve bas frekans amacıyla kullanılan bir teldir.

Bağlamanın geçmişine baktığımızda az telliden çok telliye geçildiğini görmekteyiz. İlk başta iki telli - üç telli olarak kullanılan bağlama; metal tellerin üretimi ve kullanımıyla dört telli, beş telli, altı telli olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise yedi telli olarak kullanılmaktadır. Kullanılan yedi tel içerisinde iki adet bam teli de bulunmaktadır. Bağlama ile ilgili yazılmış kaynaklara baktığımızda bam telinden çok fazla bahsedilmemiştir. Oysa bam teli de tıpkı mızrap gibi bağlamaya sonradan adapte edilmiş ve günümüzde de hala kullanılmaktadır.

Tel sayısının artmasıyla bağlamanın ebatı da büyümüştür. Tellerin dayanıklılığı ve uzunluğunun artması farklı ebatlarda da bağlama yapımına imkan sağlamıştır. Bununla beraber perde (bağ) sayısı artmıştır.

Bağlamanın fiziksel gelişimini etkileyen bir başka özellik ise perdelerdir. Bağlama çok geniş bir coğrafyada kullanılan bir enstrüman olduğu için her bölgede, her yörede o bölgenin karakteristik özelliğiyle ilgili olarak fiziksel ve icra bakımından farklılıklar göstermektedir. Perdeler de yörelerin özelliklerine göre değişken bir yapıya sahiptir.

Özbek “Bağlama perdelerinin, bu çalgının kullanıldığı yöreye özgü halk müziği parçalarının, o yörede kabul gören seslerini verecek şekilde bağlanmakta olduğunu varsayabiliriz.” şeklinde ifade etmiştir. (1989: 37)

Bağlamanın perdeleri sabit olmadığı için icracılar çaldıkları ezgiye göre perdelerin yerini değiştirerek ya da perde sayısını arttırarak ihtiyaç duydukları sesleri elde ederler. Alevi- Bektaşî köylerinde aşıkların, dedelerin bağlamalarında genellikle 12 perde vardır. Aşık Veysel’in bağlamasına baktığımızda da 17 perdeli olduğunu görürüz. Orta Anadolu’da kullanılan bağlamalara baktığımızda perde sayısının diğer yörelere göre çok fazla olduğunu görürüz. Görüldüğü üzere perde sayısı, yörelerin müzik yapısına göre değişkenlik göstermiştir. Ancak toplu icralarda uyum olması açısından perde sisteminde de ortak kullanılan sesler esas alınarak ve transpoze ihtiyacını karşılamak için perde sayısı standart hale getirilmiştir.

2.2.2. İcra Bakımından Gelişim

Tel sayısının artması ile bağlamada hem fiziksel hem de icra bakımından önemli değişiklikler olmuştur. İcra yönünden baktığımızda önceleri parmakla çalınan bağlama, yerini tezene ya da mızrap dediğimiz araçlara bırakmıştır. Tezene kullanımı, fiziksel ve icra yönünden çok önemli gelişmelere sebep olmuştur.

Anadolu kopuzunda (bağlamada) mızrap kullanma fikri, ilk olarak yaklaşık 14. yüzyıldan itibaren metal tel gelişimi sonrası Osmanlı Sarayı ve çevresinde oluşmuştur. Özellikle sesi az olduğu için fasıllarda zorlanan sazların volümünü yükseltmek için oluşan ve 17. yüzyıldan itibaren oturmaya başlayan bu kavramın, Anadolu'ya geçişi de öncelikle Osmanlı Saray kültürü etkisindeki Anadolu şehirlerinde başlamış nihayet oradan da köylü halka ulaşmıştır. Ancak geleneğini sıkı sıkıya koruyan Anadolu köylüsünün mızrabı benimsemesi, çok sonraları ve zor olmuştur. Metal teli bulmakta çok sıkıntı çeken fakir Anadolu halkı, bütünüyle mızrap kullanımına hemen hemen Cumhuriyet döneminden sonra geçmiştir. Ancak, mızraba kolayca geçenlerin yanında, mızrabı hiçbir zaman benimsememiş ve yalnızca el ile çalmayı sürdüren ustalar da olmuştur. (Parlak, 2002: 9)

El ile çalma geleneği, mızrap ile çalma geleneğinden çok daha eskidir. İcra yönünden baktığımızda, el ile icra mızrap ile icraya göre daha özgün ve karakteristiktir. Ancak mızrap kullanımıyla beraber el ile icra bırakılmış, mızrapla icraya yönelinmiştir.

Günümüzde el ile çalma geleneğini sürdürmekte olan Alevi-Bektaşî toplulukları mızrapla çalmaya 20. yüzyılın ortalarından itibaren geçmişlerdir. El ile bağlama çalma geleneği, Alevi-Bektaşî topluluklarının yanı sıra Teke bölgesi Yörükleri ve Gaziantep Oğuzeli yöresi Türkmenleri tarafından da günümüzde de icra edilen bir tekniktir.

Mızrap daha önce belirttiğimiz gibi metal tellerin kullanımı ve tel sayısının artması ile kullanılmaya başlanmıştır. Mızrap kullanımı ile icrada ve bağlamanın yapısında da değişiklikler olmuştur. Mızrap kullanımıyla her sesi duyurma çabası

perde sayılarının artmasına sebep olmuştur. Her yöreye ait çeşitli ritmik kalıplar ve bu kalıpların mızrapla ifade edilmesi; yöresel çalış farklılıklarını ortaya çıkarmıştır.

Mızrapla çalma geleneği; kentleşme ile ortaya çıkmış ve saray sazlarına (ud, cümbüş, tanbur) özentisi ile başlamıştır. Bu özentisi ya da etkileşimle birlikte bağlamaların tellerinde ve perdelerinde değişiklikler olmuştur. Şehirde yaşayan sanatçıların bağlamalarında perde sayısının ve tel sayısının fazla olduğu, bam telinin kullanıldığı, mızrap ile icranın tercih edildiği görölmektedir. Bunun yanı sıra mahalli sanatçıların bağlamalarında ise perde sayısının daha az olduğu, bam telinin olmadığı ve el ile icra biçiminin yaygın olduğu görölmektedir.

2.3. Bağlama Ailesi

Bağlama, bir halk sazıdır. En önemli özelliği de halkın kendi sazını kendi imkanları ve isteklerine göre yapmasıdır. Halk çalacağı bağlamasını, yöresinin müzikal yapısını göz önünde bulundurarak, o yapıya uygun formda çalgılar üretmiştir. Bu sebeple yörelere göre formları, perdeleri, boyları ve tel sayıları birbirinden farklı bağlama türleri ortaya çıkmıştır.

Bağlama yapımındaki farklılıklar, Anadolu'nun her yerinde gerek icra gerek yapısal olarak çeşitlilik göstermektedir. Ebatları ve icra farklılıklarıyla da “bağlama ailesi” kavramı oluşmuştur. Bağlama ailesi, icra ve ebat bakımından gruplara ayrılmaktadır. Bağlama ailesini ebatlarına göre 3'e ayırdık.

2.3.1. Cura

Cura, bağlama ailesinin en küçük üyesidir. 2, 3 ve 6 telli olarak kullanılmaktadır. Frekans olarak bağlama ailesinin en ince sesli sazıdır. Tekne boyu 22 cm ile 25 cm arasında değişmektedir. Tiz frekanslı bir saz olduğu için tellerinin hepsi metaldir ve bam teli kullanılmamıştır. Perde sayısı, 7 ile 16 arasında yörelere göre değişkenlik göstermekte, hem tezene hem de el ile icra edilmektedir.

Alevi dedelerinin kullandığı curalar genelde 12 perdeli ve iki tellidir. İki telli cura icrasında Nesimi Çimen en önemli isimdir ve Maraş, Tunceli, Malatya illerinde yaygın olarak görmek mümkündür. Ege bölgesinde ise 7 perdeli ve üç tellidir. Üç telli cura icrasında Ramazan Güngör en önemli isimdir.

Cura ismi yörelere göre değişmektedir. Ruzba³ (ırızva), hımza⁴, üç telli bağlama⁵ gibi isimler çeşitli yörelerde cura için kullanılan isimlerdendir.

İki telli cura altta tek, üstte tek tel takılarak kullanılır. Bazı icracılar telleri çiftleyip dört telli olarak da kullanmışlardır. İki telli curada tezene kullanımı çok yaygın değildir. Daha çok el ile icra (şelpe) tekniği kullanılmıştır.

Şekil 2.2. İki Telli Cura, Muğla Müzesi (Ozanoğlu, 2011:70)

³Ruzba veya ırızva üç telli ve 13 perdelidir. Tekne kısmı arka kesitinden üçgeni andırır, el ile çalınır.

⁴Kürt Alevilerin, Maraş dolaylarında curaya verdikleri isimdir.

⁵Ramazan Güngör çaldığı saza üç telli bağlama da demiştir.

Üç telli cura altta tek, ortada tek ve üstte tek olmak üzere üç tel takılarak kullanılır. Bazı icracılar telleri çiftleyip üç grup altı tel olarak da kullanmışlardır. Ebat olarak iki telliye göre biraz daha büyüktür. Hem şelpe hem de tezeneli olarak icra edilmektedir.

Şekil 2.3. Üç Telli Cura (Ozanoğlu, 2011:71)

2.3.2. Tanbura/Tambura

Tanbura, bağlama ailesinin en yaygın çalgısıdır. Bu çalgıya halk arasında bağlama, çöğür gibi isimler de verilmektedir. Değişik ebatlarda üretilen tanbura, curadan büyük, divandan küçük, orta ebatlarda bir sazdır.

Tanbura, 24 perdeli ve tekne boyu 38-42cm arasında değişkenlik göstermektedir. Hem el ile hem de mızrap ile icra edilmektedir. Anadolu'nun bir çok yerinde yaygın olarak kullanılmaktadır.

Tanburada orta ve üst tellerin akortları düzenlere göre değişkenlik göstermektedir. 7 tellidir, alt ve üst tel grubunda birer tane bam teli bulunmaktadır.

Şekil 2.4.Tanbura (Ozanoğlu, 2011:65)

2.3.3. Divan Bağlama

Divan, bağlama ailesinin büyük ve bas frekanslı bir sazıdır. Tekne ölçüsü 50-55 cm arasında değişkenlik göstermektedir. Ebatının büyük olması ve bas frekanslı olması sebebiyle icra bakımından da sadedir. Bağlama ailesindeki bas ihtiyacını karşılamaktadır.

Bazı yörelerde divan bağlamaya ve ya divandan daha büyük ebata meydan sazı denilmektedir. Meydan sazı hem ebatı ifade etmek için hem de sazın çalındığı yeri ifade etmek için kullanılmıştır. Meydanda çalınan herhangi bir sazı meydan sazı olarak da belirtmişlerdir. Divan bağlama halka açık bir alanda çalınıyorsa ona da meydan sazı denilmiştir. Bazı yörelerde cem ayinlerinde⁶ dede postunda zakirlerin ya da dedelerin çaldığı saza da meydan sazı tabiri de kullanılmıştır.

Genel anlamda divan, büyük ebattaki sazların yaygın ismidir. 7 telli ve 9 telli olarak kullanılmaktadır. Bam tellerinin de etkisiyle bas frekansı daha da belirgin hale gelmiştir. Divan bağlama için yazılan notalarda; sazın ses sahası ve bas özelliği göz önünde bulundurularak fa anahtarı ile yazılmasının daha doğru olacağı düşünülmektedir.

---

⁶Alevi-Bektaşilerin dini törenleridir.

Şekil 2.5. Divan fotoğrafı (Ozanoğlu, 2011: 64)

3. BAM TELİ VE BAĞLAMADA KULLANIMI

Bam telinin bağlamada kullanımını kesin tarih olarak bilinmemekle beraber bağlamada ilk kullanan icracının Tanburacı Osman Pehlivan olduğu söylenmektedir. Bu bölümde bam telinin yapısı, bam telini bağlamada kullanan iki önemli bağlama icracısı Tanburacı Osman Pehlivan ve Bayram Aracı, bağlama ailesinde bam telinin kullanılan ve kullanılmayan çeşitleri incelenmiştir. Bam teli kullanılan ve bam teli kullanılmayan bağlamaların duyum, icra ve notasyon farklılıkları incelenmiştir.

3.1. Bam Telinin Tanımı

Bam telinin sözlük anlamına baktığımızda;

1. Kimi sazlarda en kalın ses veren tel ya da kiriş,
2. (birinin) Bam teline basmak (dokunmak) bir kimsenin çok duyarlı olduğu bir konuda onu kızdıracak bir şey söylemek ya da bir iş yapmak. (Püsküllüoğlu, 2004: 170)

Şenel Önalı'nın bam teli ile ilgili yaptığı tanımlama ise şöyledir:

Bağlama nevinden çalgı aletlerinde kullanılan tel. Çelik tel üzerine sırma sarılarak yapılan 1,2,3 numara çeşitleri olan teldir. Bazen en üstte tek olarak da kullanılır. Davulun derisi gibi zingırtılı bir ses vermesi, adını buradan aldığını belirler. Diğer tellere göre kalın, kaba bir ses verir. Halk arasında bambil ve bap da denilir. (Önalı, 1977: 169)

Bam teli çelik tel üzerine sırma sarılarak yapılan bir teldir. Çelik telin yanına ipek eklenir ve ikisinin üzerine daha ince numaradaki çelik tel veya sırma diye adlandırılan tel sarılarak yapılır. Kullanılan her üç maddenin de kalınlıkları çok önemlidir. Farklı kalınlıklarda yapılan bam telinde; kullanılan çelik ve ipeğin kalınlığına göre sarılacak telin kalınlığı değişmektedir. 0,20 mm çelik telin yanında ona uygun ipek kullanılır. Üzerine 0,13 mm'lik çelik sargı kullanılır. Bu üç telin sarılması ile 0,55 mm'lik bam teli çıkıyor. Çelik telin yanında ipek tel kullanılması

bam telinin daha dayanıklı olmasını sağlıyor. İpek yerine çelik tel kullanılırsa hem dayanıksız oluyor hem de telde cızırtılar olabiliyor. Kullanılan ipek telin de kalınlığı önemlidir. İpek kalın olursa bam teli dayanıksız olur.

Türkiye’de bam telini kendisi üreten çok az usta vardır. Genellikle dışarıdan siparişe getirilen bam teli bazı ustaların kendilerince geliştirdikleri bam sarma makineleri ile üretiliyor.

3.2. Bam Telinin Bağlamada Kullanımı

Bam telinin bağlamada kullanımının ne zaman ve nasıl başladığına dair kesin bilgiler bulunmamaktadır. Ancak icracılar ve araştırmacılarla yapılan görüşmeler sonucunda kullanımı ile ilgili kesin olmayan bilgiler ortaya çıkmıştır.

Bam teli üretilmeden önce bağlamada oktav görevi gören, sarı tel ve cim teli⁷ olarak adlandırılan farklı oktavlarda iki tel kullanılmıştır. Sarı tel diye adlandırdığımız tel çeşidi bugünkü bam teli yerine kullanılan bir tel çeşididir.

Alt tele iki tane beyaz tel genellikle 0,20 numara, orta tele bir tane 0,15 numara cim teli ve ona uygun kalınlıkta bir sarı tel, üst tele yine 0,20- 0,22 numara tel ve ona uygun kalınlıkta sarı tel takılırdı. Orta telde her zaman cim teli kullanmayabilirdi. Onun yerine iki sarı tel kullanılırdı. Yani bam teli kullanılmadan önce oktav farklılığı olması için sarı tel ve cim teli kullanılmıştır. Ancak sarı tel dayanıksız bir tel olduğu için bam teli veya sırma tel dediğimiz, çelik telin üzerine sarma yapılan tel kullanılmaya başlanmıştır.

Bilindiği gibi çelik tel imalatı ve bağlamada kullanımı Avrupa odaklıdır. İlk olarak orada kullanılmış daha sonra bağırımsak ve ipek tellerin dayanıksızlığı nedeni ile bağlamada da kullanılmaya başlanmıştır. Çelik tel imalatı ve kullanımı sonrasında önceleri sadece çelik tel kullanılan bağlamaya bam teli dediğimiz daha kalın ses veren teller eklenmiştir. Bam telinin bağlamada kullanılması yakın bir tarihte başlanmıştır. Yücel Paşmakçı ve Mehmet Erenler hocalarımızla yapılan görüşmeler sonucu bam

---

⁷Cim Teli : Sarı telin yanında kullanılan ince çelik tel için verilen isimdir.

telini bağlamada kullanan ilk kişinin Tanburacı Osman Pehlivan olduğu tespit edilmiştir.

3.2.1. Tanburacı Osman Pehlivan

Türk halk müziğinin önemli isimlerinden biri olan Osman Pehlivan, 1847 yılında Tırnova’da doğdu. Balkan savaşı sırasında ailesi ile birlikte İstanbul’a yerleşmiş, müziği ilk kez babasından dinlemiş ve çocuk yaşta bağlama çalmaya başlamıştır. Gençliğinde pehlivanlığa merak sarmış, çağının en iyi ağır siklet güreşçilerinden biri olmuş ve “pehlivan” adıyla nam salmıştır.

Tanbura tabiri bam teli veya sırma tel kullanılan bağlamalar için kullanılmış. Osman Pehlivan’a “tanburacı” lakabı, bağlamada bam teli kullandığı için verilmiştir.⁸

Çeşitli mekanlarda radyoda, plaklarda çalıp söylemiş, Atatürk tarafından bir çok kez köşke davet edilmiş orada da çalıp söylemiştir. Osman Pehlivan hem iyi bir icracı hem de iyi bir yorumcudur.

Pehlivan, tanburasıyla zeybek, bengi, Konya kaşık havası gibi türlü yöre özellikleriyle plaklara çalmış ve okumuştur.

Çeşitli mekanlarda, radyoda ve plaklarda çalıp söylemiş olup, bilhassa ulu önder Atatürk tarafından çeşitli defalar köşke davet edilmiş ve orada da çalıp söylemiştir. Sarı Zeybek adlı türküsünü çalarken Atatürk bu zeybek oyununu oynamıştır. Tanburacı Osman Pehlivan zengin müziğimizi hem sazıyla hem de sesiyle icra eden önemli bir sanatçıdır.

Kendisi Rumelili olan Osman Pehlivan, tanburasıyla; zeybek, bengi, Konya kaşık havası gibi eserleri yöre özellikleriyle plaklara çalmış ve okumuştur. Osman Pehlivanın kaynaklık ettiği bazı türküler şunlardır: Sarı zeybek, Pınarın başına yağmaz mı dolu, Bulut gelir seher ile, İhtiyatlar silah çatmış, Ata binesim geldi, Kahvenin önünden gelir geçersin...

---

⁸Yücel Paşmakçı ve Mehmet Erenler ile yapılan görüşmede bu bilgi verilmiştir.

Türkülerin tamamı, Muzaffer Sarısözen tarafından derlenerek notaya alınmış ve halk müziği repertuarımıza kazandırılmıştır. Tanbura'cı Osman Pehlivan, 1942 yılında vefat etmiştir. (Bora, 2011)

3.2.2. Bayram Aracı

Bayram Aracı, Tanburacı Osman Pehlivan'dan sonra bam telini kullanan önemli isimlerdendir.

Yücel Paşmakçı ile yapılan görüşmede Bayram Aracı'nın bam teli kullanımını, "Bayram Aracı Osman Pehlivan'dan daha sonradır ve o kullanıyomuş. Biz radyoyu dinlerken pek anlayamazdık o sesin nasıl çıktığını, meğerse o sarı teli kullanırmış. Ömer Akpınar adında bir arkadaşımız vardı. Kasımpaşa'da bir saz yapım atölyesinde otururken Bayram Aracı gelmiş oraya. Asılı sazlardan bir saz almış. Cebinden sarı tel çıkarmış, alt tele ilave etmiş, çalmış çalmış bitirdikten sonra sarı teli çıkarmış yine cebine koymuş. Yani kimse görmesin istemiş." ifade etmiştir.⁹

3.3. Bağlama Ailesinin Bam teli Kullanılan Ve Kullanılmayan Çeşitleri

Bam telinin bağlamada kullanımı sazın ebatına ve yöresel icraya göre değişmektedir. Aynı ebatta bir sazın bam teli kullanılarak icra edilmesi ile bam teli kullanılmadan icra edilmesinde duyum ve icra bakımından önemli farklılıklar vardır. Bu farklılıklar notasyon kısmını da etkilemektedir.

Bam teli bağlamaya sonradan eklenen ve renk katan bir ayrıntı gibi gözükse de aslında bağlama icrasındaki katkısı oldukça önemlidir. Bazı sazlarda bir, bazılarında iki veya üç olarak değişmekte olan bam teli her ebattaki sazda farklı tınılar ve özelliklerle karşımıza çıkmıştır.

Bağlama ailesinin en küçük üyesi olan cura sazlarında bam teli kullanılmamıştır. Çünkü cura bağlama ailesindeki tiz frekans ihtiyacını karşılamaktadır. Bam teli takıldığı takdirde bu özellik kaybolacaktır. Ancak bazı

---

⁹ Yücel Paşmakçı ile 27.03.2014 tarihinde yapılan görüşme bkz. s:55

icracıların istek ve zevklerine göre cura sazlarında da zaman zaman bam teli kullandıkları olmuştur.

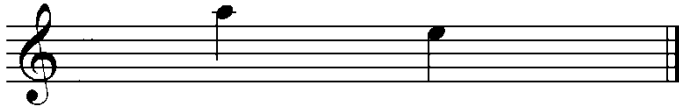
Tanbura ve bağlama dediğimiz ebatlarda sadece çelik tel de kullanılmış veya çelik tellere bam teli de eklenerek kullanılmıştır. Sadece çelik tel kullanılan ebatlar, duyum olarak daha tiz bir frekansa sahiptir ve icra bakımından da el ile icra tercih edilmiştir. Alt tele ve üst tele bam teli eklenen ebatlarda ise tezene kullanımı daha yaygındır ve duyum olarak daha bas frekansa sahiptir.

Bağlama ailesinin en büyük ebatı ve en bas karakterlisi olan divan sazında ise bam teli kullanımı oldukça önemli bir yere sahiptir. Tabi bazı yörelerde veya icracının da tercihi üzerine bam telli kullanılmayan divan sazları da vardır. Ancak bam teli divan sazi için çok önemlidir.

3.3.1. Duyum Farklılıkları

Bam teli, frekans olarak çelik tellere göre bir oktav daha pest bir frekanstadır. Bam telinin bağlamada kullanım amacı da bas frekans ihtiyacın karşılamaktır. Sadece çelik tel kullanılan bir bağlama tiz frekansa sahiptir. İcraçılar tiz frekansı biraz daha yumuşatmak için daha kalın tel kullanımını tercih etmiş ve bam telini bağlamaya eklemiştir.

Cura, bağlama ailesinin en küçük ve tiz sesli çalgıdır. Bir çok düzende de kullanılmaktadır. Şekil 3.1. 'de Nesimi düzeni akort biçiminde tellerin dizekteki yeri gösterilmiştir.

Şekil 3.1. İki telli curanın Nesimi akordu ile dizek üzerinde gösterilmesi

Tanbura, bağlama ailesinin orta boylu ebatıdır. Şekil 3.2. 'de bulunan bam tellerinin ve çelik tellerin bağlama düzenine göre porte üzerindeki yerleri gösterilmiştir. Bam telleri, çelik tellere göre bir oktav pest olduğu için dizek üzerinde de bam telleri bir oktav pest olarak gösterilmiştir.

Şekil 3.2. Bam ve çelik tellerin bağlama düzeni akort biçimiyle, sırasıyla alt tel - orta tel - üst tel olarak dizek üzerinde gösterilmesi

Divan, bağlama ailesinin en büyük ve en pest frekanslı ebatıdır. Ebat olarak büyük olduğu için tel boyu da diğer ebatlara göre daha uzundur. Bu sebeple de frekans olarak bas bir frekansa sahiptir. Duyum olarak tanburaya göre bir oktav daha pesttir. Şekil 3.3. 'te divanda bulunan bam tellerinin ve çelik tellerin bağlama düzenine göre dizek üzerindeki yerleri gösterilmiştir.

Şekil 3.3. Divan bağlamada bam ve çelik tellerin bağlama düzeni akort biçimiyle gösterilmesi

Bam teli, bağlama ailesindeki ebatlarda kullanıldığı kalınlığa göre duyum açısından çeşitlilik sağlamaktadır. Ortaya çıkan bu çeşitlilik, bağlama ailesi sazlarına karakteristik özellikler kazandırmaktadır. Bam telinin divan bağlamada kullanımı, davudi sesin oluşmasında en önemli etkendir. Cura bağlamada bam telinin kullanılmama sebebi de curanın karakteristik tiz frekansını bozmamak içindir. Bu

derece duyum farklılığı olan sazların notasyonunda da bu farklılığın belirtilmesi daha doğru bir yazım olacaktır.

3.3.2. İcra Farklılıkları

Bağlama denildiği zaman akla tek bir enstrüman gelmektedir. Ancak bağlama, içerisinde kocaman bir aileyi barındıran enstrümandır. Bu ailede bulunan sazlar fiziksel olarak ve icra bakımından farklılıklar göstermektedir. Ebatların büyümesi, tel sayısının artması, tezene kullanımı, el ile icra bu özelliklerin hepsi bağlama ailesine önemli farklılıklar kazandırmıştır.

3.3.2.1. El ile İcra

El ile icra geleneği bağlamada kullanılan en eski icra biçimidir. El ile icra için halk arasında “şelpe, pençe” gibi isimler kullanılmaktadır. Şelpe, en yaygın kullanılan adlandırmadır. Şelpe tekniğinde iki telli cura çok önemli bir yere sahiptir. İki telli cura Türkmen sazlarından “Dombura” ile çok fazla benzerlik göstermektedir. Her iki sazda da alt telde ana melodi üst telde ise ana melodiyi destekleyecek armonik sesler kullanılmaktadır.

Günümüzde kent kültüründen etkilenmeyen mahalli sanatçılar hala el ile icra şeklini kullanmaktadırlar. Bu icra şekli çoğunlukla Alevi dedeleri ve Ege Türkmenleri tarafından günümüzde de kullanılmaktadır. El ile icrayı kullanan mahalli sanatçılardan biri Nesimi Çimen iki telli curada, diğeri ise Ramazan Güngör 3 telli curada önemli bir yere sahiptir.

Yapılan tespitlere göre bağlamayı el ile çalan mahalli sanatçıların bağlamalarında koma seslerin ve bam tellerinin olmadığı, perde sayısının da daha az olduğu görülmektedir. “Örneğin Alevi dedelerinin kullandığı bağlamanın 12 perdeli, Ege’de Ramazan Güngör’ün kullandığı üç telli curanın 7 perdeli olduğu görülmektedir.” (Erzincan, 1998:2) Bunun yanı sıra bir çok mızraplı bağlama çalan

sanatçılar da yakın tarihimize kadar koma sesleri ve bam telini kullanmadan icra etmişlerdir.

El ile çalma geleneği, günümüzde özellikle çeşitli bölgelerdeki Alevi-Bektaşî topluluklarında yaşatılmaktadır. Orta Toroslar ve Teke bölgesi yörük türkmenleri de bu geleneği sürdürmeye çalışmaktadırlar. Anadolu’da tezenesiz saz çalma genellikle “pençe” “şelpe” terimiyle ifade edilmektedir. Alevi toplumunda “tanrısal gücü” simgeleyen, tutma, dokunma organı olan el’i ifade eder, “pençe vurma” veya “pençe atma” deyimleri ise tırnakla çekerek saz çalma anlamındadır. (Kormaz, 1993: 352)

El ile icra tekniği de mızraplı icrada olduğu gibi yöreden yöreye farklılık göstermektedir. El ile icra edilen bağlamalarda en önemli özellik; bam telinin hiç kullanılmaması ve perde sayılarının az olmasıdır. Mızrap devreye girince perde sayısı ve tel sayısında artış olmuştur.

El ile icrada da farklı teknikler kullanılmaktadır:

1. Parmak vurma tekniği; sağ el ve sol elin klavye üzerinde kullanıldığı bir tekniktir. Mızrap yerine sağ el çekme ve çarpma hareketleriyle ses çıkarılır.

Parmak vurma tekniği Anadolu’daki el ile icra şekillerinden birisidir. Mahalli sanatçılar tarafından üç telli cura ile icra edilen bu teknik, Batı Anadolu’da yaygınlaşmıştır. Son yıllarda yapılan çalışmalar ile üç telli curadan, kısa saplı bağlamaya aktarılmış ve Anadolu’nun diğer bölge ezgilerinde de kullanılmıştır.

2. Tel çekme tekniğinde; “Ses çıkarma yöntemi olarak sağ el parmaklarının sadece iç yönü kullanılır. Bu özelliği ile pençe vurma tekniğinden ayrılmaktadır.”(Sağ ve Erzincan, 2009: 179)

Tel çekme tekniği el ile icrayı kullanan icracıların çok sık kullandıkları bir tekniktir. İki telli ve üç telli curada yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

3. Pençe vurma tekniği; “Sağ el parmaklarıyla yapılan vuruş şekillerinden birisidir. Genellikle üç tele aynı anda vurularak uygulanan bu teknik, zaman zaman tek tel veya iki tel üzerinde de uygulanabilmektedir.” (Sağ ve Erzincan, 2009: 173)

Pençe vurma tekniğinde ritmik yürüyüşler ön plandadır. Özellikle Alevi deyişlerinde en çok kullanılan tekniktir.

3.2.2. Tezene/Mızrap ile İcra

Bağlamada tel sayısının artmasıyla beraber el ile icra yerini mızrap ile icraya bırakmıştır. Mızrap kullanımı ile beraber bağlamanın icra şeklinde de değişiklikler olmuştur.

Tezene, kiraz ağacının kabuğu, boynuz, kaz kanadı ve plastik gibi maddelerden yapılır. Kiraz ağacı kabuğu çok yaygın kullanılmıştır. Kiraz ağacının gövdesindeki parlak ve esnek kabuk çıkartılıp temizlenir ve daha sonra zeytinyağına yatırılıp bekletildikten sonra da kullanılırdı. Kiraz kabuğunu bulmak biraz zordu ve dayanıksız bir yapısı vardı. Daha kullanışlı ve dayanıklı olması bakımından tezene yapımında plastik madde kullanımı tercih edilmiştir. Günümüzde de plastik maddeden yapılan tezeneler kullanılmaktadır. Tezene kullanımı ilk olarak şehirli icracılar tarafından kullanılmış daha sonra da Anadolu'da yaygınlaşmıştır.

Melodi, ritim ve söz unsurları kullanılış şekli icracıya ve yöreye göre farklılık göstermektedir. Bu farklılık ifade edilirken sözlü-sözsüz icra şeklinde “tavır” dediğimiz kavramın oluşmasına etken olmuştur. Tavırların oluşmasında ve şekillenmesinde en önemli unsur tezene kullanımınıdır. Bir çok yörenin tavrı icra edilirken tezene kullanım şekli ön plana çıkmaktadır.

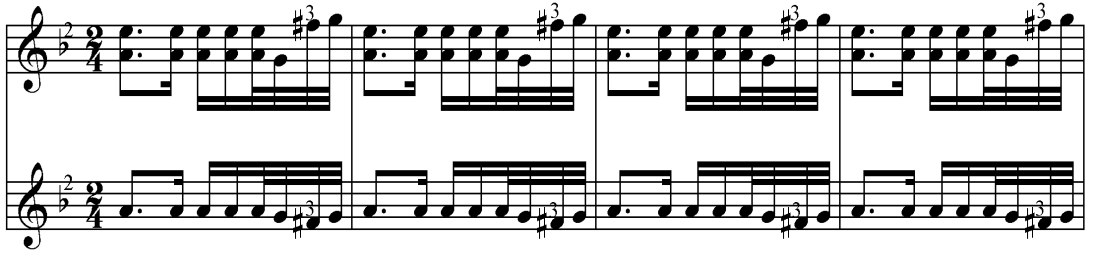
3.3.3. Notasyon Farklılıkları

Bağlama ailesini ebatlarına göre 3'e ayırmıştık. Her grubun kendine özgü bir icra şekli ve duyum farklılığı vardır. İcra şeklinin farklılığı ve duyum açısından bas-tiz frekanslı farklı ebatların olması icra edilen eserlerin notasyonlarının da farklı olmasına etken olmuştur.

T.R.T. arşivindeki notalara bakıldığı zaman şan ön plana alınmış ve notasyon da ona göre şekillenmiştir. Cura da, divan da aynı notayı referans almaktadır. Ancak ortaya çıkan duyum, yazılan notadan oldukça farklıdır.

Cura ile divan arasındaki duyum ve icra farklılığı; notasyonlarının da farklı olmasını gerektirmektedir. Curayı yazılan notasyondan bir oktav tiz duyarız ve cura küçük ebatlı bir saz olduğu için icra olarak da daha aceleteye uygundur. Yazılan notaların düzenlenen eserlerin de bu ayrıntılar düşünülerek yapılması daha doğru olur. Divan ise büyük ebatlı bir sazdır ve bas frekansa sahiptir. İcra bakımından da daha sade bir çalım şekli ile icra edilir ve yazılan notalara göre icra esnasında bir oktav pest duyarız. Divan için yazılan notaların ve düzenlenen eserlerin bu ayrıntılar düşünülerek yapılması daha doğru olur.

Öncelikle bağlama ailesinden divan ve bağlama ile icra edilen Muhabbet Türküleri albümünde bulunan, “Kul Olayım Kalem Tutan Ellere” adlı türkünün notasyonundan bir kaç örnek inceleyelim. Birinci portede yazılan parti bağlama düzeni, ikinci porteye yazılan parti divan bağlama için yazılmıştır.

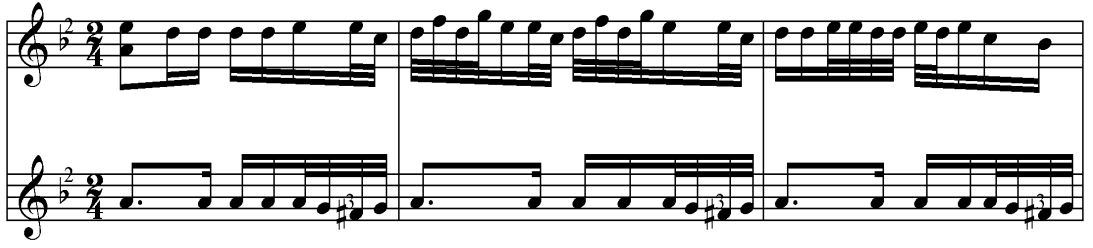

Şekil 3.4. – Arasaz 1.2.3.4. ölçü

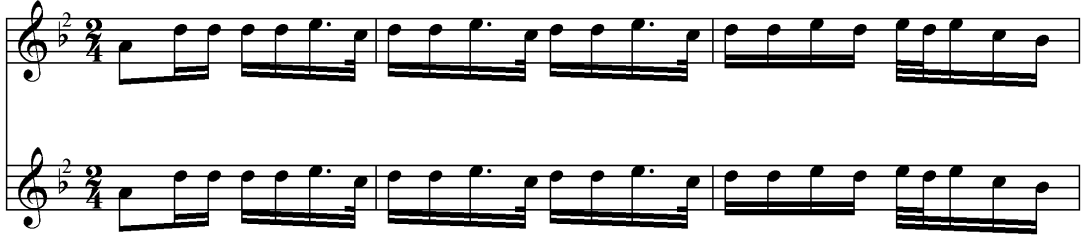
Yukarıdaki şekilde, üst portede bağlama düzeni alt portede divan bağlama icrasının notasyonu görülmektedir. İki porteye bakıldığı zaman nota ve ritmik açıdan ikisine de aynı notalar yazılmıştır. Ancak bağlama düzeninde kapalı çalım tekniği dediğimiz aynı anda birden fazla sesi duyurma tekniği kullanılmıştır. Divan

bağlamanın notasına baktığımızda ise sadece ana seslerin duyurulduğu bir icra tercih edilmiştir.

Türküde aynı aranağme iki kere çalınmış birinci aranağmede bağlama ana melodiyi çalarken divan melodinin altında yürüyen bir rifi takip etmektedir. İkinci aranağmede ise divan da bağlama da ana melodiyi çalmaktadır. Ancak icra bakımından farklı nüanslar yapılmaktadır.

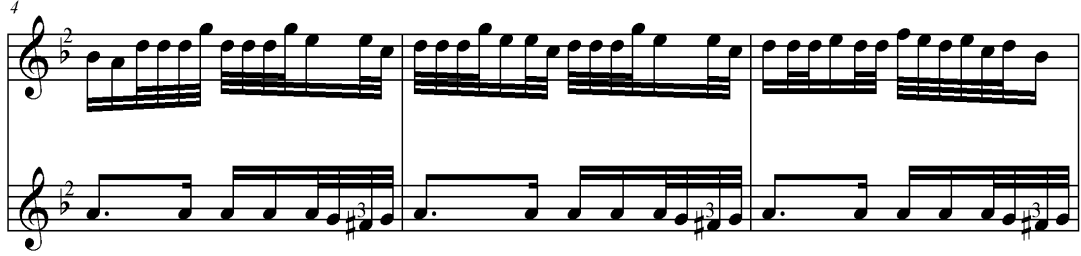

Şekil 3.5. Arasazın riflerden sonraki 1.2.3. Ölçüsü

Şekil 3.6. - 2. Arasazın 1.2.3. Ölçüsü

Şekil 3.5.'e bakıldığında bağlama düzeni icrasında fazla notlar ve çarpmaların tercih edildiğini görmekteyiz. Divan bağlama için birinci aranağme boyunca devam eden bir rif kullanılmıştır. Şekil 3.6.'da aynı melodi iki saz için de yazılmış ve aynı nüanslar kullanılmıştır. Şekil 3.5. 'deki icraya göre daha sade bir ifade kullanılmıştır.

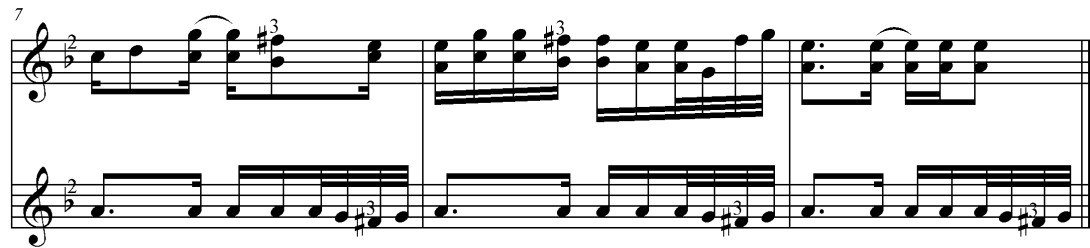

Şekil 3.7.- 1. Arasazın 4.5.6. Ölçüsü

Şekil 3.8. - 2. Arasazın 4.5. Ölçüsü

Şekil 3.7.'de bağlama düzeni icrasında yine fazla notlar ve çarpmalar tercih edilmiş, divan bağlama ise aynı rife devam etmiştir. Şekil 3.8. 'de paralel giden ifade bozulmuş sazların icra farklılığı ortaya çıkmıştır. Bağlama düzeninde fazla notlar ve çarpmalar tercih edilmiş, aynı melodi divan bağlama partisinde daha sade icra edilmiştir.

Şekil 3.9.- 1. Arasazın 7.8.9. Ölçüsü

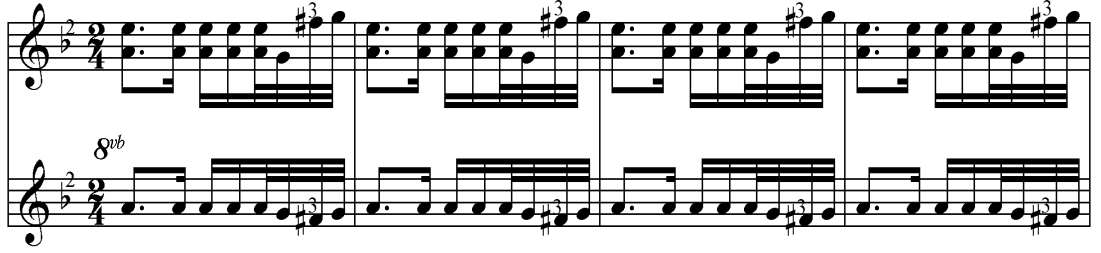
Şekil 3.10.- 2. Arasazın 6.7.8.9. Ölçüsü

Şekil 3.9.'da bağlama düzeninde, kapalı çalım tekniği kullanılmıştır. Divan bağlama aynı rife devam etmiştir. Şekil 3.10. 'da bağlama düzeninde çarpmalar ve kapalı çalma tekniği devam etmiş, aynı melodi divan bağlamada daha sade ve tane tane ifade edilmiştir.

Yukarıdaki notalara baktığımızda, aynı aileden olan iki sazın (bağlama-divan bağlama) ebatları, frekansları ve telleri bakımından farklı olmaları ve bu farklılıkların da icraya nasıl yansıdığını ifade etmeye çalıştık. Ne kadar aynı aileden sazlar olsalar da fiziksel ve icra bakımından bir çok farklılık icra esnasında göze çarpmaktadır.

Yazılan notasyonda icra yönünden farklılıklar dikkate alınmıştır. Bunun dışında fiziksel olarak ve duyum olarak birbirinden çok farklı olan bağlama ve divan sazlarının notasyonları yazılırken frekanslarının da dikkate alınması gerekmektedir. Divan bağlamanın ebatının büyük olması, tel boyunun da daha uzun olmasına ve tel kalınlığının da diğer sazlara göre farklı olmasına sebep olmuştur. Tel kalınlığının

farklı olması, saza bas frekans özelliğini kazandırmıştır. Bu sebeple yazılan notaların da sazın tınladığı oktavdan yazılması daha doğru bir ifade olacaktır.

Şekil 3.11. Oktav farklılığının notasyonda ifade edilmesi

Divan partisinde kullanılan oktav işaretine bakıldığında icracı yazılan notanın bir oktav aşağıdan çalacağını görecektir. Anahtar değişikliği olmadığı için okuma açısından da zorluk çıkmayacaktır. Duyum açısından da sazın tınladığı yerden yazılmış olacaktır.

Divan için yazılacak eserlerde sazın frekansına ve icra özelliğine uygun notlar yazılmalıdır. Sazın özelliğini kaybettirecek ya da icrasına uygun olmayan nüanslar ve notları yazmaktansa, sazı ön plana çıkaracak, farklılığını gösterecek ve yakışan ifadede notaların yazılması daha doğru olacaktır. Bunun için de çalınan sazın özelliklerini çok iyi bilmek gerekmektedir. Cura için nota yazarken divandan hem fiziksel hem de icra bakımından farklı olduğunu unutmamak gerekir. Böylece o sazın özelliklerini yok etmemiş oluruz.

Sazını iyi tanıyan ve icrasında iyi olan icracı sazının özelliklerine göre nüanslar ve ifadeler kullanır. Yani bir sazı doğru ve iyi çalmak hem sazın hem de icracının kapasitesine bağlı bir durumdur.

Şekil 3.12. Nesimi Çimen'in cura ile icra edilmiş "Kimseden Değil" adlı eserinin notasyonu

Yukarıdaki örnekte iki telli cura icrasında çok önemli bir yere sahip olan, hemen hemen bütün türkü ve deyişlerini iki telli cura ile icra eden Nesimi Çimen'in "Kimseden Değil" adlı eserinin altı ölçüklük bir örneğini notaya aldık. Cura icrasında duyurulan pedal sesler ve fazla notlar göze çarpmaktadır. Yazılan notanın bir oktav üstünde tınlayan cura için oktav farklılığını gösteren oktav işaretini kullandık. Bir oktav tizden yazmak, fazla ek çizgiler ve okuma zorluğu yaratacağı için tek bir işaretle ifade ettik.

Şekil 3.13. Cura-Bağlama-Bas üçlüsünün örnek eser üzerinden notasyonu

Yukarıdaki şekilde Muhabbet Türküleri-2 albümünde mevcut olan “Bırak Gam Kederi” adlı eserin iki ölçüsünü notaya aldık. Birinci porte cura, ikinci porte bağlama, üçüncü porte de bas notasıdır. Bağlama ve cura notasını karşılaştırdığımızda curada seri notlar çalınabilme özelliğinden; bağlamaya göre daha fazla not ve çarpmalar kullanıldığını görmekteyiz. Bas¹⁰ partisine baktığımızda ise ünisonu takip eden ana seslerin kullanıldığını görmekteyiz.

4. BAM TELİNİN BAĞLAMA İCRASINA KATKILARI

Bu bölümde bam telinin bağlama icrasına katkılarını ve etkisini inceleyeceğiz. Bam telinin kullanımı ile bağlama yapımındaki değişimi, bağlamanın ses sahasının genişlemesi, bağlamada tınlayan seslerin uzama sürelerinin artması, dem sesi kullanımındaki önemi, bam telinin tavırlardaki etkisi, tezene kullanımındaki değişiklik ve şehirleşme başlıkları altında inceleyeceğiz.

4.1. Bağlama Yapımındaki Değişim

Tel sayısının artması, mızrap ile icranın gelişmesi ile bağlama yapımında değişiklikler olmuştur. El ile icranın yaygın olduğu dönemde balta sazı diye tabir edilen tekne formu balta şeklinde olan, ses tablosunun yani kapağın bombeli olduğunu ve klavyenin de daha yumuşak ağaçlardan yapıldığını eski sazların yapısını incelediğimizde görmekteyiz.

Mehmet Erenler ile yapılan röportajda bağlama formunun değişimi ile ilgili şunları söylemiştir: “İnce klavyelerde tel fazla takamıyorsunuz bu sefer dışarıya taşma yapıyor. İcra esnasında baskılarda tel dışarıya taşıyor. Klavye ince olunca fazla tel sığmıyor. Dolayısıyla baskılarda rahat edemiyoruz. Ama şimdi kalavye biraz daha

---

¹⁰Bas-Bas Bağlama ; bağlama ailesindeki bas frekansını karşılayabilmek için sonradan üretilmiştir. Bağlamanın tarihinde bas bağlama diye bir saz yoktur. Genellikle bas ihtiyacını divan bağlama veya meydan sazı ile karşılamışlardır. Artık günümüzde bir çok bağlama ve halk müziği topluluğunda cura-bağlama-tanbura-divan dörtlüsünün yanı sıra bas bağlama da yerini almaktadır.

genişleyince sırma teller de takılınca daha net ve sağlam baskılar elde edebiliyorsunuz.”¹¹

Erdal Erzincan ile yapılan röportajda bağlamanın yapımı ile ilgili değişim için şunları dile getirmiştir: “Tezeneli icranın yapısına uygun bir icra şekli gelişiyor ve o ayrışmadan sonra sazların yapısında da değişme başlıyor. Tekne derinleşiyor ve genişliyor. Bunun yanı sıra klavyede de çok büyük farklılıklar var. Mesela eskiden daha yumuşak ağaçlar kullanılıyordu. Örneğin parmak trili diye adlandırdığımız teknik, sesi uzatmak amacıyla kullanılan bir tekniktir. Eskiden perde sayısı daha az ve aralıkları fazla olduğu için o ihtiyacı klavyeyi esneterek karşılıyorlardı. Sonra perde sayısı artınca icracılar parmak trilini keşfetti ve bununla beraber klavyenin de yumuşak olmaması gerektiğini düşündüler. Sesi uzatma işlemine parmak triliyle yapan icracılar yumuşak ağaç kullanmayı bırakmışlar ve klavyede daha sert ağaçlar kullanmay başlamışlardır.”¹²

Erdal Erzincan’ın bahsettiği sesin uzama süresini artırmak için eski sazlarda klavyede yumuşak ağaç kullanılıp klavyenin esnekliğinden faydalanılarak sesin süresini arttırmışlardır. Zamanla parmak trili denilen icra biçiminin gelişmesiyle sert ağaç kullanımı başlamıştır. Bunun dışında bam telinin eklenmesiyle sesin uzama süresi daha da artmıştır. Ayrıca teknik açıdan bakarsak her telin çekildiği sese ve kalınlığına göre sazın kapağına uyguladığı bir baskı vardır. Bu baskı bam telinin eklenmesiyle daha da artmıştır. Bu sebeple de sazın kapağının incelik ve kalınlığı bu baskının hesaplanmasıyla belli ölçülere ulaşmıştır.

4.2. Ses Sahasının Genişlemesi

Bam telinin eklenmesi bağlamaya oktav farklılığını getirmiştir. Duyum açısından da doyunluk kazandırmıştır. Sadece elik telin bulunduğu bir bağlamanın duyumu ile bam telinin takıldığı bağlamanın duyumu arasında çok fark vardır.

---

¹¹ Mehmet Erenler ile 01.04.2014 tarihinde yapılan görüşme bkz. s:68

¹²Erdal Erzincan ile 21.08.2014 tarihinde yapılan görüşme bkz. s: 77

Yücel Paşmakçı ile yapılan röportajda bam telinin ses sahasına katkısı ile ilgili şunları söylemiştir: “Bam teli ile birlikte daha zengin bir duyum çıkmıştır. Yani her fırsatta kullandığınız sesin oktavını duyuyorsunuz. O bakımdan bir zenginlik kazandırmış oldu. Mesela Osman Pehlivan’ın 78’lik eski plakları vardı. Orada alt teldeki o zenginliği duyabilirsiniz. Nitekim bam telinin kullanılması çok da iyi olmuştur.”¹³

Mehmet Erenler ile yapılan röprtajda bam telinin ses sahasını genişletmesi ile ilgili şunları söylemiştir: “Bam telinin eklenmesi bağlamaya farklı bir duygusallık getirdi. Bam telinin insanın kulağına, yüreğine, beynine, ruhuna hitap etmesi, çalma tekniğimizi geliştiriyor. Olmadan da çaluyorsunuz ama o size farklı bir yorum yapma olanağı sağlıyor. Sırma tel ve ya bam teli tını itibariyle bir ton, daha kalındır. Hatta bam bam dediğimiz daha kalın olan sırma iki ton daha kalındır. Size öyle bir yorum özelliği getiriyor ki o anki duygularınızı kamçılıyor. O bakımdan icra tekniği açısından bam telinin çok önemli katkısı olur.”¹⁴

Bağlama için yazılan notalarda çelik teller referans alınmış ve ona göre de bir nota yazımı geliştirilmiştir. Ancak yazılan nota ile duyulan ses arasında farklılık vardır. Çünkü bam tellerinin etkisiyle özellikle alt tel ve üst telin kullanıldığı notalarda 2 oktavı aynı anda duymaktayız. Ancak okuma güçlüğü yaratabileceği için nota yazımında oktav farkı belirtilmez. Aşağıdaki iki şekilde bam telleri ile ortaya çıkan oktav farklılığını nota üzerinde gösterdik.

Şekil 4.1. Tanburada bam tellerinin dizek üzerinde gösterimi

¹³ Yücel Paşmakçı ile yapılan görüşme bkz. s:58

¹⁴ Mehmet Erenler ile yapılan görüşme Bkz. s:69

Yukarıdaki şekilde tanburadaki tel gruplarında kullanılan bam tellerinin frekans farklılığını nota yazımı ile gösterdik. Duyum açısından baktığımızda bam telinin kullanıldığı alt ve üst tel gruplarında çalınan notayı iki oktav olarak duyarız. Orta telde bam kullanılmadığı için tek nota ile ifade ettik. Alt tel grubunda da 2 çelik, 1 bam teli olduğu için çelik telleri tek nota ile tizden, bam telini de pestten yazdık. Tabi bu şekilde bir nota yazımı icracının okuması açısından güçlük sağlayabilir. Ancak duyumdaki zenginliği ifade etmek amacıyla bam tellerini bu şekilde göstermeyi tercih ettik.

The image displays two systems of musical notation for three instruments: Cura, Tanbura, and Divan. The notation is written in a 2/4 time signature and B-flat major key. The first system is marked with '8va' for the Cura and '8vb' for the Divan, indicating octave shifts. The second system is marked with '3' for the Cura, indicating a triplet. The instruments are arranged in a grand staff format, with Cura on the top staff, Tanbura in the middle, and Divan on the bottom. The notation consists of eighth and sixteenth notes, often beamed together, and rests.

Şekil 4.3.Örnek olarak yazılmış ezginin bam telleri gösterilmeden bağlama ailesine uyarlanması

Yukarıdaki şekilde bağlama ailesi için 4 ölçümlük örnek bir ezgi yazılmıştır. Cura, tanbura ve divan portede aynı yerde yazılmış frekans farklılıkları oktav işareti ile belirtilmiştir. Nota, bam telleri dikkate alınmadan çelik tellerin duyumuna göre yazılmıştır. Bağlama için yazılmış notalarda sazın duyum özelliği dikkate alınmamış, melodiye göre bir nota yazımı tercih edilmiştir. Ancak yazılan nota icra edildiğinde ortaya çıkan duyumun, yazılandan daha farklı olduğunu görmekteyiz.

The image shows two systems of musical notation for three instruments: Cura, Tanbura, and Divan. The first system is in 4/4 time and features a melodic line for Cura (marked 8va) and a rhythmic accompaniment for Tanbura and Divan (marked 8vb). The second system is in 2/4 time and features a melodic line for Cura (marked 3) and a rhythmic accompaniment for Tanbura and Divan. The instruments are labeled on the left of each staff.

Şekil 4.4. Örnek olarak yazılmış ezginin bam telleri gösterilerek bağlama ailesine uyarlanması

Yukarıdaki şekilde aynı ezgi duyuma göre notaya alınmıştır. Bam telleri ile ortaya çıkan oktav farklılığı belirtilmiştir. Bu şekilde bir yazım kullanılmış olsa icracının nota okumasını güçleştirecektir. Bu sebeple her notayı bam telleri dikkate alınarak yazmak icracının işini zorlaştıracaktır. Ancak bu örnekle; yazılan nota ve ortaya çıkan duyumun farklılığını göstermek amacıyla bam tellerinin örnek bir ezgi ile porte üzerinde nasıl gösterilmesi gerektiğini belirtmiş olduk.

Bam teli ile iki oktavı aynı anda duyma imkanı oluşmuş ve kulakta doygunluk yaratmıştır. Aynı zamanda sazın tonunun da toparlanmasında etkisi olmuştur. Sadece çelik telin kullanıldığı bir bağlamadan daha tiz ve cılız bir ton duyarız. Bam teli takılmış sazdan ise daha tok bir ton duyarız. Bağlama dinlerken özellikle alt ve üst teldeki bam tellerinin etkisiyle oktav çeşitliliğini duyarız. Bu oktav çeşitliliği hem dinleyiciye hem de icracı çok haz verir.

4.3. Sesin Uzama Süresi

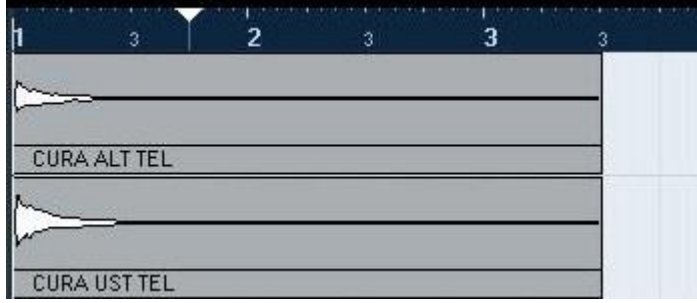
Bam telinin eklenmesi ile oktav farklılığı oluşmuştur. Oktav farklılığı ve tel kalınlıkları ile alakalı sesin uzama süresi de değişmektedir. Örneğin sadece çelik telin kullanıldığı bir bağlamada sesin uzama süresi daha kısadır. Bam teli eklenmiş bir bağlamada sesin uzama süresi daha da uzundur. Tabi bu seslerin uzama süresi her bağlamanın rezonansına ve akustik gövdesinin yapısına göre değişiklik göstermektedir.

Aşağıdaki şekillerde bağlama ailesinin stüdyo ortamında yapılan ses frekansı analizi veya tel frekanslarının uzama süresi incelenmiştir. Burada bam teli kullanılmadığı için sadece çelik tellerin uzama süresi incelenmiştir. Tanbura ebatı için bam teli kullanılan ve bam teli kullanılmayan tel gruplarının uzama süresi incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken rezonans ve akustik gövdenin aynı olması için tek tanbura üzerinde önce bam teli takılarak, sonra bam teli çıkarılarak analiz yapılmıştır.¹⁵

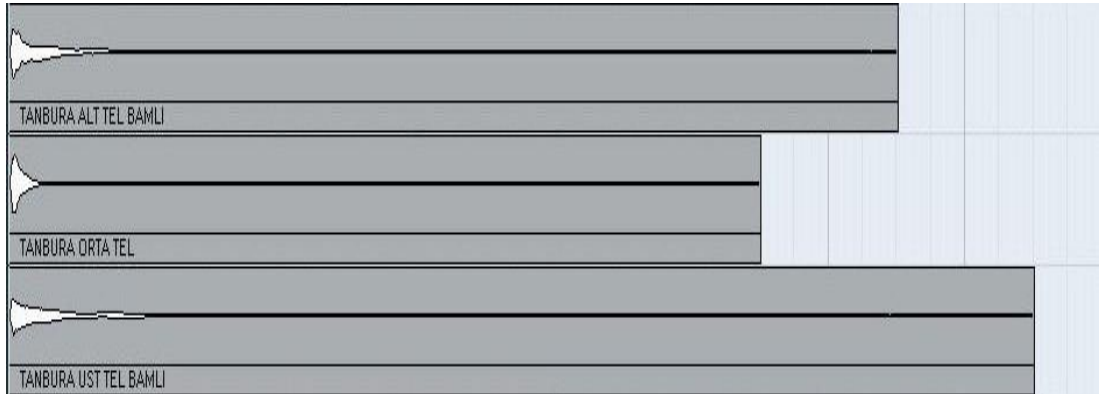
¹⁵ Stüdyo ortamında yapılan tellerin uzama sürelerinin ölçümü, kendi imkanlarımız ile yaptığımız bir analizdir. Bağlamaların kullanımı ve görsellerin tamamı bize aittir.

Şekil 4.5. Nesimi düzeni Cura- alt tel ve üst tel sesin uzama süresi

Cura bağlama ailesinin en küçük ve en tiz frekanslı sazıdır. Akustik gövdenin küçük olması sebebiyle sesin uzama süresi diğer ebatlara göre çok daha kısadır. Yukarıdaki şekilde nesimi düzenindeki bir curanın alt teli ve üst telinin uzama süresi ölçülmüştür. Kullanılan curanın alt teli ve üst telinde çelik tel vardır. (Bkz. Şekil 3.1.) Piyanoyu referans alırsak al tel do, üst tel sol sesidir. Alt tel daha tiz üst tel pesttir. Bu sebeple ses dalgaları şeklinden de anlaşılacağı gibi ikisinin ses şiddeti birbirinden farklıdır. Uzama süreleri birbirine eşit tespit edilmiştir. Her iki tel de 3,5 sn. uzamıştır.

Şekil 4.6. Tanbura Alt Tel, Orta Tel, Üst Tel Seslerinin Uzama Süresi (Bamlı)

Tanbura, bağlama ailesinin orta ebat grubunda yer almaktadır. Yukarıdaki şekilde alt telde ve üst tel bam teli kullanılmış, orta telde ise iki adet çelik tel

kullanılmıştır. (Bkz. Şekil 3.2.) Yapılan incelemede; orta telde bam teli kullanılmadığı için sesin uzama süresi 6,5 sn. olarak ölçülmüş ve en kısa tınlayan tel olduğu görülmüştür. Alt telde 0,44 mm. bam kullanıldığı için tel kalınlığı üst tele göre daha incedir. Bu sebeple alt telin uzama süresi 7,6 sn olarak tespit edilmiştir. Üst telde kullanılan bam kalınlığı 0,55 mm.'dir. bu sebeple tel kalınlığı daha fazla olduğu için üst telin uzama süresi 8,5 sn. Olarak tespit edilmiştir. Yukarıdaki çekilde bam teli kullanılan grupların daha uzun tınladığı ve bam telinin kalınlığına göre de uzama sürelerinin farklılaştığı görülmektedir.

Şekil 4.7. Tanbura alt tel, orta tel, üst tel seslerinin uzama süresi (Çelik Tel)

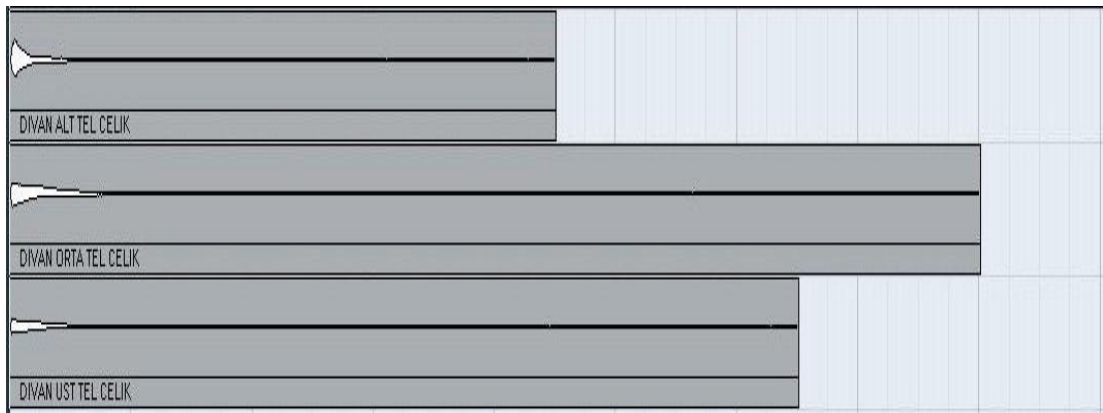
Yukarıdaki şekilde bam teli kullanılmayan tanburanın tel gruplarının uzama sürelerinin analizi vardır. Şekile baktığımızda orta telin en çok uzayan tel olduğunu görmekteyiz. Bunun sebebi orta telin sesinin diğer tellere göre daha kalın olmasıdır. Bam teli takılı olan alt telin uzama süresi 7,6, sn. İken bam teli çıkarıldığında 5 sn. uzadığı görülmüştür. Bam teli takılı olan üst telin uzama süresi 8,5 sn. İken bam teli çıkarıldığında 7 sn. uzadığı görülmüştür.

Şekil 4.6. ve Şekil 4.7.'yi karşılaştırdığımızda; bam teli kullanılan alt ve üst telin ses frekansının uzama süresinin bam teli kullanılmayan alt ve üst telden daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Ses frekansının uzama süresinin yaklaşık 1,5 – 2 sn. kadar fark ettiği görülmüştür.

Şekil 4.8. Divan bağlama alt tel, orta tel, üst tel seslerinin uzama süresi (Bamli)

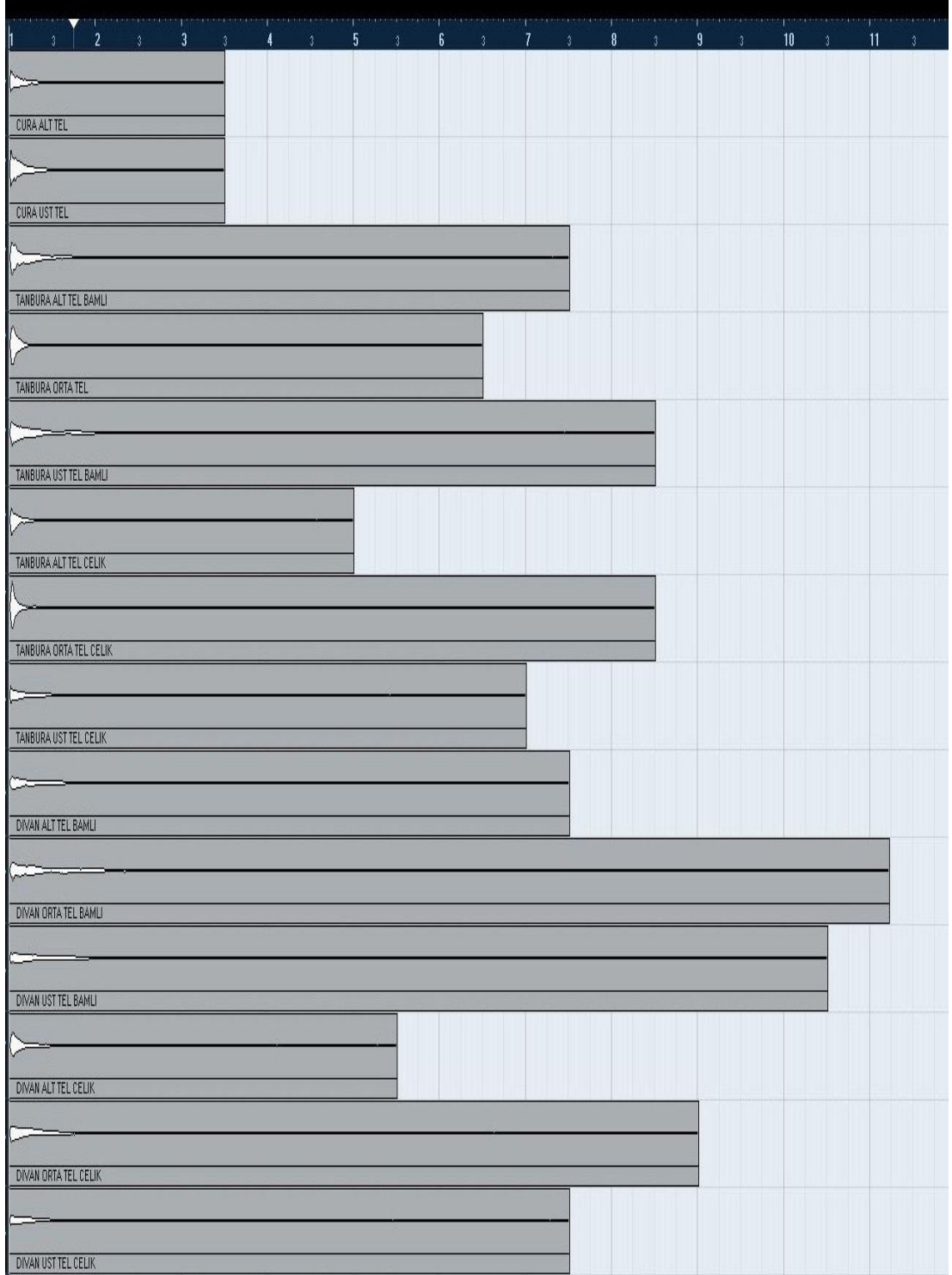
Yukarıdaki şekilde bağlama ailesinin en büyük üyesi olan divan bağlamının bam teli kullanılan tel grupların uzama sürelerinin analizi gösterilmiştir. Kullanılan divan bağlamada alt, orta ve üst tel gruplarının hepsinde farklı kalınlıklarda bam teli kullanılmıştır. Şekil 4.8.'e baktığımızda alt telin daha kısa süre uzadığı, alt telin ve üst telin uzama sürelerinin birbirine yakın olduğu ancak orta telin daha uzun tınlayan tel olduğu görülmüştür. Alt telin 7,6 sn. , orta telin 11,3 sn. , üst telin 10,5 sn uzadığı gözlemlenmiştir. Akort itibariyle en pest ses orta teldir. Bu sebeple diğer tellere göre daha fazla tınlamıştır.

Şekil 4.9. Divan bağlama alt tel, orta tel, üst tel seslerinin uzama süresi (Çelik Tel)

Yukarıdaki şekilde divan bağlamanın bam teli klanılmayan tel gurplarının uzama sürelerinin analizi gösterilmiştir. Kullanılan divan bağlama bam teli kullanılan divan bağlama ile aynı sazdır. Bam telleri çıkarılarak sesin uzama süresi ölçülmüştür. Alt telin 5,5 sn. , orta telin 9 sn. , üst telin 7,6 sn. uzadığı gözlemlenmiştir. Bam teli çıkarıldığında kullanılan saz ebatı aynı olmasına rağmen tel gruplarının uzama süresinin bam teli kullanılan tel gruplarının uzama süresinden daha kısa olduğu tespit edilmiştir. Bam teli kullanılan divan bağlamada tel gruplarının uzama sürelerinin yaklaşık 2 – 2,5 sn. arttığı gözlemlenmiştir.

Tanburada bamlı tellerin uzama süresi ile divan bağlamada bamlı tellerin uzama süresine bakıldığında alt tel dışındaki tellerin uzama sürelerinin çok uzun olduğu görülmüştür. Sazın ebatının büyümesi ile akustik gövdenin büyümesi, rezonansın artması ve tel boyunun uzun olması sesin uzama süresinin artmasında etkili olmuştur. Bunun yanı sıra bam tellerinin eklenmesi sesin uzama süresini daha da arttırmıştır.

Şekil 4.10. Cura, Tanbura ve Divan bağlama seslerin uzama süresi (Genel)

Şekil 4.10.'da bulunan ebatların tel gruplarının uzama süreleri aşağıdaki şekillerde hesaplanarak verilmiştir.

Ebat	Alt Tel Uzama Süresi (sn)	Orta Tel Uzama Süresi (sn)	Üst Tel Uzama Süresi (n)
Tanbura (Bamlı)	7,6	6,5	8,5
Divan (Bamlı)	7,6	11,3	10,5

Tablo 1. Bam teli kullanılan tel gruplarının uzama süreleri

Ebat	Alt Tel Uzama Süresi (sn)	Orta Tel Uzama Süresi (sn)	Üst Tel Uzama Süresi (sn)
Tanbura (Çelik)	5	6,5	7
Divan (Çelik)	5,5	9	7,6

Tablo 2. Bam teli kullanılmayan tel gruplarının uzama süreleri

Tablo 1. ve Tablo 2. tellerin uzama sürelerinin analizi ile ortaya çıkan verilerin sonuçlarıdır. Süreler saniye cinsinden hesaplanmıştır. Bam teli kullanılan tel gruplarının uzama sürelerinin daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bam telleri çıkarılıp sadece çelik teller ile yapılan analiz sonucunda uzama süresinin daha kısa olduğu gözlemlenmiştir. Hesaplama sonuçlarının saniye verileri; bağlamanın yapısına, kullanılan düzene ve tel numaralarına, tezene vuruş şiddetine göre farklılık gösterebilir ancak bam telinin eklenmesinin sesin uzama süresinin artmasında çok büyük bir etkisi olduğu stüdyoda yapılan analiz sonucunda tespit edilmiştir.

4.4. Dem Sesi

Dem sesi makamsal müziklerde kullanılan önemli bir üsluptur. Halk müziğinde de gerek uzun havalarda gerek kırık havalarda gerek oyun havalarında dem sesi çok önemli bir faktördür. Dem sesi yürüyen bir melodinin altında genellikle karar sesi ve ya belli durak seslerinin duyurulmasıdır. Açış yapılırken bir bağlama doğaçlama çalarken diğer bağlama çalınan melodinin altında karar sesini duyurur. Karar sesini yürüyen ezgi altında duyurma işlemine de dem tutmak, dem vermek gibi terimler kullanılır. Dem sesi açış yapan icracının ve ya solistin havaya girmesi açısından da önemli bir yere sahiptir.

Sadi Yaver Ataman (1988) “Türk Halk Müziği ve Çok Seslilik” adlı makalesinde dem sesi ile ilgili şunları ifade etmiştir:

Özellikle çalgılar sisteminde, “La-Re, La-Mi” akorlarının kaynaşmasıyla meydana gelen, dörtlü, beşli aralıklı sıra yürüyüşlü «tem»ler, icra düzeni ve «dem» olayı, Türk Halk müziğinde çok seslilik unsurlarının belli başlı görünüşleridir. Türk Halk çalgılarına mahsus karakteristik bir hareket unsuru olan «dem» olayının, Batının çok sesli müzik hareketlerinde de önemli bir kavram olduğunu biliyoruz. Musikinin gelişme tarihinde, Halk türkülerinin yeri ve Çağlar boyunca bu kaynaktan nasıl yararlandığı, özellikle «dem» olayının bu hareketlerdeki etkinlik durumuna ait bibliyografya bilgisi veren kaynaklar vardır.

Erdal Erzincan ile yapılan röprajda dem sesi ile ilgili şunları demiştir: “Bam telinin ilk önce üst tele takılmasının sebebi dem ihtiyacını karşılamaktır. Çünkü bizim müziğimiz makamsal bir müzik olduğu için dem sesine yaslanarak bir müzik ortaya çıkıyor. Ege, Trakya ve Marmara bölgesindeki davul-zurna geleneğinde zurnanın birisi sadece dem tutar, saatlerce dem sesini üfler diğer zurnacı da melodi çalar. O dem sesini çektiğinizde bir eksiklik olduğunu hissedersiniz. Dem sesinin getirdiği bir genişlik vardır. Böyle bir gelenek oluşmasındaki en büyük sebep budur. Aynı şekilde bağlamada da dem sesi ne kadar kuvvetli ne kadar dolu gelirse, icrada

performansı yükselten önemli bir etkisi oluyor. Zaman içerisinde o duyum diğer tellere de yansımaya başlamış.”

Bam telinin eklenmesi ve sesin uzama süresinin artması ile dem sesi kullanımı da şekillenmiştir. Dem sesini bam teli ile duyurunca daha uzun aralıklarla çalmıştır. Bam sesinin kalın frekansı ile dem sesi daha belirgin hale gelmiştir.

4.5. Tezene Kullanımı

Tezene kullanımı bağlamada sonradan yaygınlaşmış bir tekniktir. Tezene kullanımı ile birlikte de bağlama icrasında bir çokm yenlik olmuştur. Tel sayısının artması ile tezene kullanılmaya başlanmıştır. Bam telinn bağlamaya eklenmesi ile bağlama daha sertleşmiş ve tel kalınlığı artmıştır. Bu durum tezene kullanımına da yansımıştır. Tezene kullanımı icracıya göre değişkenlik göstermektedir ama şu bir gerçektir ki kalın teller için sert tezene kullanımı tercih edilmiştir. Hatta tezene yumuşaklığı sazın ebatına, tel sayısına ve kalınlığına göre değişmektedir.

Mehmet Erenler ile yapılan röportajda bam telinin tezeneyi çok fazla aşındırdığını bu sebeple daha kalın tezene kullanıldığını belirtmiştir.¹⁶

Erdal Erzincan ile yapılan görüşmede “Büyük sazlarda daha sert tezene kullanma ihtiyacı görüyorum. Bam teli kullanmıyorsam daha yumuşak bir tezene kullanıyorum. Bu, kişiden kişiye göre de değişebilir ama saz büyüdükçe, hatta düzen değiştikçe veya çalacağın üsluba , tavıra göre daha sert tezene kullanma ihtiyacı duyabiliyorsun. Tabi ki kişiden kişiye göre değişen bir şey ama kişinin kendi ölçülerine ve çalım şekline göre biraz sert biraz yumuşak olarak kesinlikle değişiyor. Divanla tanbura aynı yumuşaklıkta bir tezeneyle çalınabilir tabi ama bunu ince düşündüğünüzde aslında daha sert bir tezene büyük sazlarda daha iyi sonuç veriyor.”¹⁷

Yapılan görüşmeler ve tecrübeler bakıldığında ilk başta kiraz kabuğunun kullanıldığı dönemde icracıların yumuşak-sert olarak çok fazla seçim şansları yoktu.

¹⁶ Mehmet Erenler ile yapılan görüşme bkz. s:71

¹⁷ Erdal Erzincan ile yapılan görüşme bkz. s:79

Ancak teknolojinin gelişmesi, bam telinin eklenmesi ile icracılar farklı sertlikteki tezenelere ihtiyaç duymuşlardır. Bam teli kalın bir tel olduğu için kullanılan tezene de tel kalınlığına uygun sertlikte bir tezene olmalıdır. Bam teli dışında sazın ebatı da tezene sertliği için önemli bir ayrıntıdır. Tanburada ya da cura kullandığımız bir tezene ile divan çalarken kullandığınız tezenenin sertliği birbirinden farklıdır. Tüm tellerle icra edilen tavırlarda çok sert bir tezene ile çalmak icracıyı zorlayabilir. Tezene kullanımında tavır, sazın ebatı, düzen ve bam telinin önemli bir etkisi vardır.

4.6. Tavırlar

Tavır kavramı Türk halk müziğinin karakteristiğinin oluşmasında çok önemli bir etkidir. Halkın yaşadığı coğrafya, gelenek ve görenekler, yaşam tarzı gibi ayırt edici özellikler müziğine de yansımış, farklı tavırların oluşmasını sağlamıştır.

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre;

1. Durum, Davranış, Vaziyet veya hal.

2. Büyüklenme, yapma davranış (Parlatır ve diğ., 1998: 2155) olarak tanımlanırken,

Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat'da;

1. Hal, eda, gidiş; davranış.

2. Yapmacık, gösteriş, büyüklük.

3. Musiki'de tutulan şahsi ve üstadane tarz (Develioğlu, 2008: 1245) olarak tanımlanmaktadır.

Tavır, halk müziğinin en önemli özelliğidir. Türk halk müziğinde tavır, vokal icra ve sazlı icra olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Halk müziğinde sözlü ifade çok önemli bir yere sahiptir. Ezgi ve ritim yapısı oluşturulurken söz unsuru dikkate alınmıştır. Tavırın oluşmasında da söz unsuru çok önemli bir yere sahiptir. Söz unsuruna göre vokal icra gelişmiş ve sazlı icra da vokal icraya göre şekillenmiştir.

Tavırın ortaya çıkmasında bir başka etken de ritim ifadesinin taklit edimesidir. İrcacılar, oyun havaları ve halaylarda bağlama ile oyuncuyu

oynatabilmek için davulun yürüttüğü ritimi tezene biçimleri ile yansıtmaya çalışmışlardır. Bunun yanı sıra tavrı denilince sadece tezene şekilleri de düşünülmemelidir.

Erdal Erzincan ile yapılan görüşmede tavrı ile ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmiştir: “yörelere birbirlerinden ayrılmasına sebep olan herşey tavrıdır. Tezenesiz icrada da bir tavrı var. O kokuyu ortaya çıkaran bir üslupla çalınıyorsa o tavrıdır. Tezeneli icrada da bu ayrı bir konudur. Ama tezene hareketlerinden yola çıkarak ortaya çıkan şeyi tavrı olarak algılıyoruz. Bu temelde baktığımızda tezeneli icra ile ortaya çıkan üslupta destek gördüğü iki türlü alan vardır. Birisi el tekniğini taklit etmek diğeri ritmik ifadeleri taklit etmektir. Örneğin Konya’da bir bağlama ve ritim aleti ile oyun havası çalınmıyor veya bir nefesli ve ritim aleti ile çalınmıyor. Ritim aletini çıkarıp sadece zurnayı dinlediğiniz zaman oyunu tam olarak ortaya koymak zor olur. Oyuncu davulu duyduğu zaman oynayabilir. Bağlamada da eğer eşlik eden bir ritim varsa çok fazla tavrılı çalma ihtiyaç duymuyor. Çünkü o tavrı ritim aleti yansıtıyor. Bazen bir bağlamacı tek başına oyuncuyu oynatmak zorunda kalıyor. Bu sebeple oyuncuyu oynatmak için ritim temini duyurma ihtiyacından tavrı dediğimiz şey ortaya çıkıyor. Tezene hareketleri; çırpma, takma, tarama tezene gibi icra biçimleri ortaya çıkıyor. Yani tavrının ortaya çıkış noktası ritim temlerini bağlamayla duyurma yöntemi ve şelpe tekniğinde bütün tellere vurarak çalma yöntemiyle ortaya çıkan duyumu yansıtmaya çalışmışlardır. Bu iki kanaldan bugün ki tavrı dediğimiz özellik ortaya çıkmıştır”¹⁸

“Konya Tavrı” denildiği zaman sadece tezene özelliği düşünülmemelidir. Tavrı kelimesi içerisinde tezene, müzikal yapı, ritmik yapı, yörede yaygın olarak kullanılan sazın biçimi, yörede yaygın olarak kullanılan akort düzeni, yörede yaygınlaşmış dizileri de içerisinde barındırmaktadır.

Bam telinin de tavrılı icraya olumlu olarak çok katkısı olmuştur. Bam telinin kullanıldığı sesler daha baskın, bam telinin kullanılmadığı sesler daha zayıf olmuştur. Bu sebeple üst telde bam teli kullanıldığı ve daha güçlü tınladığı için üst teli kullanırken ritim teminin ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. Bam teli kullanılan bir

---

¹⁸ Erdal Erzincan ile yapılan görüşme bkz. s:81

sazda çalınan ezgiyi, bam teli olmayan bir sazda çalındığı zaman aynı üslupla çalınmaz. Çünkü bam telinin kattığı bir zengilik ve yakışırıldığı bir üslup var. Onu çıkardığınız zaman icraya da o eksiklik muhakkak yansıyacaktır. İcracılar bu önemli özelliği göz önünde bulundurarak ona göre bir icra biçimi geliştirmişlerdir. Bam teli tavırların şekillenmesinde çok büyük etken olmuştur.

4.7. Şehirleşme

Şüphesiz ki, şehirleşme sürecinin doğal sonucu olarak pek çok halk kültürü pratikleri ya kaybolmakta ya da mahiyetini dönüştürüp, farklı bir terkiplerle devam etmeye çalışmaktadır. Bu konuda şehirleşme ve modern hayatın, geleneği öldürdüğü ve yaşam alanını tamamen ortadan kaldırdığına dair görüşlerin yanı sıra; geleneğin canlı, dinamik bir olgu olduğu ve sosyo-kültürel şartlar ve değerlerin yeniden tanımlanmasına paralel olarak, kendisine yeni bir yaşam alanı bulduğuna dair görüşler de mevcuttur. (Alangu 1983:81/87)

Şehirleşme insan hayatında bir çok şeyi etkilediği gibi müzikte de olumlu ve olumsuz bir çok etkisi olmuştur. Saz imalatından, icra biçimine, geçmiş kaynakların günümüze kadar taşınmasında şehirleşmenin çok etkisi olmuştur. Anadolu'da kapalı bir hayat yaşayan halk, kültürünü koruyabilmeyi başarmıştır. Şehir yapılan göçler, şehir ve köy arasında gidip gelen gezgin aşıklar, teknolojinin gelişmesi ile köylere giren radyo ve televizyonun etkisiyle halk, duyduğunu taklit etmeye başlamış ve şehir müziğine özenti başlamıştır. Bunun en belirgin örneği sazların formunun değişmesidir. Eskiden imkanlar kısıtlı olduğu için sazların yapısı da o imkanlar dahilinde yapılıyordu. Ama günümüzde bir saz yaptırırken bir çok ağaç seçeneği karşımıza çıkıyor, tekne boyutunu icracı seçiyor, klavyesini de isteğine göre yaptırıyor. Eskiden 2 ya da 3 telli olan bağlama, şehirde çok daha fazla tel ile icra ediliyor.

Bağlamanın form ve icra bakımından gelişmesinde radyonun ve gezgin aşıkların etkisi çok büyüktür. Radyo ne kadar geleneksel müziği icra etse de bunu şehir imkaları dahilinde yapmıştır. Radyodan gelen farklı tını, Anadolu'daki

icracuların, aşıkların da dikkatini çekmiş ve onlar da müziklerinde bu tınıyı aramışlardır. Bağlamada yapılan yenilikler ilk olarak şehirdeki icracular ve gezgin aşıklar tarafından kabul görmüş, onların aracılığıyla da yaygınlaşmıştır. Bam telinin kullanımı da şehirde başlamıştır. İlk önce profesyonel icracular tarafından kullanılmış ve benimsenmiştir. Gerek radyo gerek konserlerde bu farklı tınıyı duyan aşıklar , ozanlar da zamanla bu teli temin etmiş ve sazlarında kullanmaya başlamışlardır. Şehire uzak olan, şehir müziğiyle bağlantısı olmayan kapalı köylerde bam teli hiç kullanılmamış ya da çok geç kullanılmaya başlanmıştır.

5. SONUÇ

“Bam Telinin Bağlamanın İcrasına Katkıları” adlı tezde yaptığımız incelemeler sonucunda, bam telinin bağlama icrasında oldukça önemli bir yeri olduğu görülmüştür. Sadece bir kalın telin eklenmesi icracıda ve dinleyicide oluşacak hissiyatın derinleşmesinde önemli bir katkı sağlamıştır. Çalışmada, icracılar için önemli bir yeri olan bam telinin bağlamaya eklenme süreci, bu süreç ile birlikte bağlamada başlayan değişim ve bu değişimin müziğimize yansması konusunda tespitler yapılmıştır.

Bam teli, bağlamaya sonradan eklenmiştir. İlk bağlama icralarını dinlediğimizde bam telinin kullanılmadığı görülmektedir. Zamanla teknolojinin gelişmesi ve şehirleşmenin başlaması ile birlikte çalgı yapımcıları ve icracılar başka çalgılardaki özellikleri bağlamaya da uyarlamaya başlamışlardır. Bam teli de böyle bir aşama ile bağlamada kullanılmaya başlanmıştır. Bam telinin kullanımın yaygınlaşmasında gezgin aşıkların ve radyonun çok büyük etkisi vardır. Gezgin aşıklar büyük şehirlerde gördüklerini köylere taşımış ve şehir müziğinde kullanılan icra biçimini gezdiği yerlere götürmüştür. İlk başta sadece çelik tellerin kullanıldığı bağlama, gezgin aşıklar ve radyo aracılığı ile köylerde de bam telinin kullanılmasında etken olmuştur.

Bam teli kullanılmaya başlandıktan sonra da icra ve fiziksel açıdan bağlamada önemli değişiklikler olmuştur. Bam teli çelik tel üzerine sargı yapılan bir teldir. Kullanıldığı sazın ebatına ve düzene göre bam tellerin kalınlığı da değişmektedir.

Bam telinin eklenmesi bağlamaya oktav zenginliği kazandırmıştır. Kullanıldığı tel grubunda çelik tel ve onun bir oktav pesti olan bam telini, icra esnasında sürekli duymaktayız. Bu oktav zenginliği, bağlamanın sesine farklılık katmış ve zamanla vazgeçilmez bir özellik olmakla birlikte, dinleyicilerin de kulağında çok önemli bir yer etmiştir.

Oktav farklılığı ile birlikte bağlamanın ses sahası da gelişmiştir. Bas sesler bam telleri ile daha belirgin ve doygun olmuştur. Bağlama ailesinin ebatlarına da karakteristik özellikler kazanmıştır. Divan bağlamanın bas frekans özelliği bam tellerinin kullanımı ile daha güçlü olmuştur. Böylelikle; bam teli kullanımı divan bağlamanın bas karakteristiğini daha kuvvetlendirmektedir. Bunun yanı sıra curada bam teli kullanmayarak tiz frekans özelliği ön plana çıkarılmaktadır. Tercihen curada bam teli kullanan icracılar da vardır. Ancak cura tiz frekanslı bir saz olduğu için gelenekte bam teli pek kullanılmamıştır.

Bam telinin eklenmesi ile sesin uzama süresi de artmıştır. Stüdyo ortamında yapılan frekans analizinden de anlaşılacağı gibi bam teli kullanılan bir bağlamada sesin uzama süresi daha fazladır. İcracı, sesin uzama süresinin artmasından özellikle uzun hava açışlarında faydalanmaktadır.

Sesin uzama süresinin artması, bağlamada çok önemli bir icra biçimi olan “Dem Sesi” kullanımında etken olmuştur. Bam teli ile oktav çeşitliliği ve sesin uzama süresinin artması, dem sesi kullanımını olumlu yönde etkilemiştir. İcracı dilerse sık aralıklarla, dilerse daha uzun aralıklarla dem sesini kullanma imkanına kavuşmuştur. Yapılan ses analizi sonucunda bam teli kullanılan bağlamaların tel gruplarının uzama süresinin daha uzun olduğu gözlemlenmiştir. Bam teli kullanılmayan tel gruplarının uzama süresinin daha kısa olduğu gözlemlenmiştir. Bu özellik sazın rezonansını arttırmış icra biçimlerinde de bu özellikten faydalanılmıştır. Çelik tel kullanımında daha sık tezene vuruşu gerekirken, bam telinin kullanılması telin uzama süresini arttırmış, daha az tezene vuruşu kullanma imkanını da sağlamıştır.

Türk Halk Müziği’nde çok önemli bir yeri olan tavırların şekillenmesinde olumlu yönde etkisi olmuştur. Tavırlardaki ritmik ifadeler karşılık yapılan tezene kalıpları, bam telinin özelliğine göre şekillenmiştir. Orta Anadolu, İç Anadolu Bölgeleri’nde kullanılan takma tezene kalıpları, davulda kullanılan ritmik kalıpları bağlamada ifade etmek için kullanılmıştır. Bam teli ile birlikte oktav zenginliğinin oluşması ve sesin uzama süresinin artması ile takma tezene ifadesi daha belirginleşmiştir.

El ile icra biçimi, bağlamanın ilk kullanılan icra biçimidir. Tel sayılarının artması ile tezene kullanımına başlanmıştır. Tezene kullanımında, bam tellerinin kalınlıklarına göre yumuşak-sert tezenelerin üretiminde etken olmuştur.

Bam telinin bağlamaya eklenmesi şehirleşme ve teknolojinin gelişmesi ile olmuştur. Böylelikle başka sazlarda görülen özellikler icracıların talebi ile bağlamada da uygulanmıştır.

Bir bağlama icracısı olarak bam telinin bağlamaya olan katkılarını icracıların gözü ile incelemeye çalıştık.

Araştırmanın, gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutması dileği ile.

6. KAYNAKLAR

- Açın, C. (1994). *Enstrüman Bilimi*. İstanbul:
- Alangu, T. (1983). *Türkiye Folklorü El Kitabı*. İstanbul: Adam Yayınları
- Birdoğan, N. (1988). *Notalarıyla Türkülerimiz*. İstanbul: Özgür Yayınları
- Develioğlu, F. (2008). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. (25. Baskı). Ankara: Aydın Kitap Evi
- Gazimihal, M.R. (1975). *Ülkelerde Kopuz ve Tezeneli Sazlarımız*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi
- Korkmaz, E. (1993). *Alevilik-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ant Yayınları
- Ozanoğlu, T. (2011). *Anadolu Halk Çalgıları, Telli Çalgılar*. Ankara: kültür ve Turizm Bakanlığı
- Önalı, Ş. (1977). *Türk Halk Musikisi Ansiklopedisi*. İstanbul
- Özbek, M. (1989). *Türk Halk Müziği Çalgı Bilgisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı
- Parlak, E. (2002). *El ile Bağlama Çalma (Şelpe) Tekniği Metodu*. C:1. (2. Baskı). İstanbul: Maket Matbaacılık
- Parlatır, İ., Gözüaydın, N., Zülfikar, H., Aksu, T., Türkmen, S., Yılmaz, Y.T. (1998) *T.D.K. Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi
- Püsküllüoğlu, A. (2004). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Arkadaş Yayınevi
- Sağ, A., Erzincan, E. (2009). *Bağlama Metodu*. C.1. İstanbul: Pan Yayıncılık
- Say, A., (2002). *Müzik Sözlüğü*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları

Tezler ve Yayınlanmamış Çalışmalar

Erzincan. E. (1998). *Parmak Vurma Tekniğinin Bağlamada Uygulanışı ve Notasyonu*. Bitirme Çalışması. İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Temel Bilimler Bölümü

Elektronik Yayınlar

Ataman, S.Y. (1988). *Türk Halk Müziği ve Çok Seslilik Meselesi*. Erişim Tarihi: 20 Eylül 2014
<http://www.turkishmusicportal.org/print.php?id=21&cat=article&lang2=tr>

Bora, S. (2011) *Osman Pehlivan*. Erişim Tarihi: 15 Nisan 2014
<http://www.turksanatmuzigi.org/beste/68-tanburaci-osman-pehlivan>

Kaya, U. (2002) *Bağlamanın Anadolu Medeniyetlerindeki İzleri*. Erişim Tarihi: 8 Şubat 2014
<http://www.turkuler.com/yazi/baglamanin.asp>

7. EKLER

Ek 1. Yücel Paşmakçı Röportaj Metni

Ek 2. Yücel Paşmakçı Bağlama Ebatları ile İlgili Röportaj Metni

Ek 3. Mehmet Erenler Röportaj Metni

Ek 4. Mehmet Erenler Bağla Ebatları ile İlgili Röportaj Metni

Ek 5. Erdal Erzincan Röportaj Metni

Ek 6. Erdal Erzincan Bağlama Ebatları ile İlgili Röportaj Metni

Ek 1. Yücel Paşmakçı Röportaj Metni

Röportaj : Dilan AKINCI
Röportaj Yapılan Kişi : Yücel PAŞMAKÇI
Röportaj Yapılan Yer : Haliç Üniversitesi Konservatuarı
Röportaj Yapılma Tarihi : 27.03.2014

SORU: Radyoda bam teli kullanılıyor muydu? Kullanımına ne zaman başlandı?

CEVAP: Ben 1957 yılı itibariyle bu işin içerisine girdim. 1951 yılında saz çalmayı öğrenmeye başladım. O günden itibaren çoğunlukla radyoları dinlerdik. O günlerde bam teli yoktu. Onun yerine sarı tel kullanılıyordu. Sarı tel bağlamaların ortasına takılır, onun yanına da 0,15 numara cim teli dediğimiz ince br tel takılırdı. Bağlamanın üst telindeki beyaz telin yanına da bir tane bam teli takılır, ama o sarı tel ortaya takılan sarı telden daha kalındır. Yani o zaman şimdiki sırma teller yoktu sarı teller vardı. Daha sonra bu sarı telleri aşağıya da takmaya başladık. İlk bunu radyodaki Ankaralı sanatçı Bayram Aracı kullanırdı ve kimseye göstermeden kullanırdı. Radyoda çaldığı sırada o sarı teli alt teldeki beyaz tellerin yanına takıyor ve sonra da çıkarıp cebine koyuyormuş. Bunu da sonradan öğrendik. Sonradan biz de kullanmaya başladık. 1960'lerde sırma teller çıkmaya başladı. Muhtelif ebatlarda, kalınlıklarda bam teli olarak hem orta tele hem de alt telin yanına takılmak suretiyle kullanılmıştır. Alt tele takılan sırma tellerin olduğu bağlamalara tanbura denir. Bayram Aracı'nın bilip de sakladığı şeyi daha önce de Osman Pehlivan'ın sazında duyuyoruz. O kayıtlarda devamlı bir sarı tel vardır. Sarı tel daha sonra da sırma tele dönüştü. Bam telinin benim hatırlayabildiğim mazisi böyledir.

SORU: Radyoda bam teli öncelikle bütün sazlarda mı kullanıldı yoksa belli ebatlarda mı kullanıldı?

CEVAP:Divan sazında üst telinde kullanılırdı genellikle. O zaman bizim hocamız Ahmet Yamacı vardı ve divan sazının üstteline takardı. Orta telde zaten hem beyaz tel hem sarı tel kullanılıyordu. Sonra üst tele de takılmaya başladı.

SORU: Bam telinin ilk kullanım şeklinde düzene göre farklılıklar var mıydı? Alt tel orta tel üst tel diye yoksa hep üst telde önce kullanıldı sonra alt telde mi kullanıldı?

CEVAP: Önce üst telde kullanıldı. Sonradan tanburalarda yaygınlaşmaya başladı. (alt bam)

SORU: Osman Pehlivan'dan sonra bam teli kullanılmaya devam edildi mi?

CEVAP: Osman Pehlivan'dan sonra Bayram Aracı kullandı. Biz radyoyu dinlerken pek anlayamazdık o sesin nasıl çıktığını, meğerese sarı tel kullanırmış. Ömer Akpınar adında bir arkadaşımız vardı. Kasımpaşada bir saz yapım evinde otururken Bayram Aracı gelmiş ve asılı sazlardan birini almış. Cebinden sarı tel çıkarmış,alt tele ilave etmiş, çalmış. Bitirdikten sonra sarı teli çıkarmış yine cebine koymuş. Yani kimse görmesin istiyormuş.

SORU: Osman Pehlivan'dan sonra kullanılmaya devam edilmiş mi? Yoksa br süre kullanılmamış mı?

CEVAP: Kullanılmamış galiba ki bir tek Bayram Aracı'da gördük. Çoğu zaman Bayram Aracı da kullanmadı. Sonradan yaygınlaştı.

SORU: Kullanılmamasının bir sebebi var mı? Temin edilememesi gibi?

CEVAP: Yaygınlaşmamıştır. Zaten bağlama o kadar yaygın bir saz değildi.Ben 16 yaşına kadar bağlamayı yakından görmedim, yani yaygın değildi. Şimdiki gibi değildi.

SORU: Sarı tele dönecek olursak. Sarı tel o dönemlerde ne kadar yaygındı?

CEVAP: Bir defa orta teller hep sarı teldi. Sarı telin çok çabuk koptuğu için kullanışsızdı. Çok narindi. Hatta onu makaralara sararak satarlardı. Bir saz ebatı boyunda teli makaralara sararak satarlardı. Onu açarken çok dikkatli olmalısınız. Bir “GAM” derler, döndüğü zaman derhal kopardı.

Ebatlarını tam bilemiyorum ama orta tele takılan ile üst tele takılan arasında fark vardı. Alt tele iki tane beyaz tel genellikle 0,20 numara, ortada bir tane 0,15 numara cim teli, onun yanında da ona uygun bir sarı tel, üst tele yine 0,20 ve ya 0,22 numara çelik tel ve ona uygun bir kalın tel ortadakinden de kalın bir bam teli kullanılırdı. Orta telde cim telinin kullanılmadığı da olurdu onun yerine iki sarı tel kullanılırdı. Yani o zamanlar bam teli yerine sarı tel kullanılıyordu.

SORU: 9 telli ve 12 telli sazlarda bam teli ve sarı tel kullanımı nasıldı?

CEVAP: 9 telli sazlarda altta 2 beyaz 1 sırma, ortada 1 beyaz 1 sırma, üstelde 2 beyaz 1 sırma biraz da tercihe göre değişiyordu.

SORU: Günümüzde 9 telli ve 12 telli sazların kullanılmamasının sebebi nelerdir?

CEVAP: 12 telli saz dediğimiz zaman 3 grup tel olduğunu düşünürsek her grupta 4 tel olması gerekir. Bunun kullanılması zordur. İlk başlarda da dediğim gibi sırmalar kullanıldıktan sonra altta 3 tel kullanıldı. Ben 4 telliyi Konyalı arkadaşımın Konya’dan getirdiği bir sazda gördüm. O sazda 3 grupta 4’er tel vardı. Ama nasıl çalıyordu bilemiyorum. Onu çalmak çok zor 4’üne birden basıp hakim olmak biraz zor. Ben 3 telliye de zor alıştım. 2 telliye daha rahat alışmıştım.

SORU: Bam teli kullanılmadan önce 3 telli çalındığı zaman bağlama, daha çok bütün tellerle çalma tekniği kullanılmış. Tel eklenmesiyle tane tane çalım, daha çok her sesi duyurma şekline geçildiği için acaba perde sistemi de değişmiş olabilir mi? (Aşık Veysel- Kırşehir)

CEVAP: Bu o sazı çalanın repertuarı ile ilgilidir. Aşık Veysel, ustasından duyduğu ezgi kalıplarını kendi şiiriyle de söyler, usta malı Pir Sultan şiirlerini de söyler. O, fasol-la diye defalarca yapılan şeye “HAYAL” derler. Orda düşünür. Eğer doğaçlama yapıyorsa heceleri, kafiyeyi o ezgiye nasıl oturtacağını düşünür. Aşık Veysel’in çok fazla perdeye de ihtiyacı yoktu. 20-30 tane duyduğu ezgi kalıplarına (makam derler onlara) icap eden o sesler yoktu. Aşık Veysel, bağlama düzeninde çaldığı zaman zaten bizde si bemol 2 ye tekabül eden perde yoktur. Si bekar dan bir koma pesttir. Onun işini o görüyor. Hatta bir çok mahalli deyiş çalan aşıklarda, re ile mi arasındaki perdelerin de olmadığını gördüm. Hatta bazılarında mi için baş perde diyorlar ve öncesindeki perdeler de kullanılmadığı için yoktu. Bağlamanın perdesi bu kadardır manasına gelmiyor, onun ihtiyacı yok o yüzden kullanmıyor. Biz radyolarda ses sanatçılarına eşlik ederken akort farklılığı olduğu için transpoze yapmamız gerkiyordu. Bu yüzden ek perdeler eklenmiştir. Bu profesyonellikten kaynaklanan eklenmeler. Yani bunlar ihtiyaca göre tercihe göre yapılan şeyler. Yoksa bildiğimiz bağlama 17 perdeliydi. Sonra radyoya geldiğimizde perde sayısı daha fazlaydı.

SORU: Bam telinin eklenmesiyle icrada farklılıklar oldu mu size?

CEVAP: Daha zengin bir duyum çıkmıştır. Yani her fırsatta kullandığınız sesin oktavını duyuyorsunuz. O bakımdan bir zenginlik kazandırmış oldu. Mesela Osman Pehlivan’ın 78’lik eski plakları vardı. Orada alt teldeki o zenginliği duyabilirsiniz. Nitekim bam telinin kullanılması çok da iyi olmuştur. Hatta şu vardı 1960-1970 arası biz radyoda çalarken Ankara radyosundan Orhan Subay adında sanatçı, İstanbul’a gelmişti ve bizim kadroya dahil olmuştu. Kendisi çok iri yapılı bir insandı. Onun divan sazı vardı ve divan sazı da gördüklerimizden daha büyüktü. Alt tele de üst tele de bam teli takmıştı. Şimdi bakıyorum bağlama topluluklarında bas gitar falan kullanıyorlar. Hiç bir şey kattığı yok. Divanla çaldığı zaman bizim aramızda o saz muazzam bir duyum katıyordu ve divanla birlikte hepimizinki birden derinleşirdi. O zaman cura, bağlama, divan sazı bir de bu divan sazı 4 oktav birden çalınıyordu. Çok da güzel çalardı hem de yapılı da olduğu için saza çok hakimdi. Mesela Ali Ekber Çiçek, onun da çaldığı normal divan sazıydı fakat üst tellerdeki sırmalardan çaldığı

için toplulukta bir oktav aşağıdan çalardı. Hele grupta çaldığı zaman bir oktav üstte çaldığı için çok güzel tınlardı.

SORU: Bam teli önceden sadece üst tele mi takılırdı?

CEVAP: Ben ilk olarak üst telde gördüm.Ortaya da sarı tel takılırdı. Alt tele de daha sonra eklenmiştir.

SORU: Bam teli kullanılmadan önce genelde tüm tellerle icra şekli vardı. Zaman içerisinde tel gruplarını ayrı ayrı duyurarak bir icra şekli gelişti. Bu süreçte bam telinin her hangi bir katkısı olmuş mudur?

CEVAP: Zannetmiyorum.Radyodaki icraları gözümün önüne getiriyorum. Yöresel çalış üslupları vardır mesela Kayseri denildiği zaman üst tellere daha fazla vurursunuz, alt teli kısıtılarak çalarsınız. Yani o üst tellere sürekli vurmazsınız süpürge çalar gibi sıyırtma tezene biçiminde çalarsınız.Tek telle icra; tavırlara ve yerine göre değişir. Doğuda şelpe icrasından kaynaklı bütün teller kullanılır ama yakın zamana bakarsak daha tane tane çalım şekillenmiştir. Aslında hepsinde tek teli duyurmak yani ana melodiyi duyurmaktır amaç.

SORU: Bam teline başka isimler verildi mi?

CEVAP: Yapısı itibari ile sırma da denilmiştir. Başka bir isim hatırlamıyorum.

SORU: Bam teli ilk olarak nasıl üretildi?

CEVAP: Galiba önce batı çalgılarından falan intikal etti, o da hangi çalgılarda kullanıldı bilmiyorum.Sonra farklı numaralardaüretildi. Aynı şekilde sarı telin de farklı numaraları, kalınlıkları vardı.

SORU: İlk olarak nereden getirildi? Belli bir rengi var mıydı?

CEVAP: Önce bu beyazlar gibiydi. Sonra başka renklerde de yapıldı. Önceleri burada yapılmıyordu ama sonraları burda da yapılmaya başladı.

SORU: İpekli bam telini duydunuz mu?

CEVAP: İçindeki madde ipek, ipeğin üzerine sırma sarılıyor. Belki de hala kullanılıyodur.

SORU: Türkiye de bam telinin kullanımı olarak ilk Osman Pehlivan kullanmıştır diyebilir miyiz?

CEVAP: Ben ondan duydum ama o zamanlar Rumeli'de yaygın mıydı bilmiyoruz.

SORU: Bam teli kullanımı ile birlikte tezenelerin yapısında bir değişim olmuş mudur?

CEVAP: Bu da çalan kişinin tercihine bağlıdır. İlk zamanlarda naylon tezeneler yoktu. Kiraz ağacı kabuğundan tezeneler vardı. Kiraz ağacından kabuğunosuyırırlar, uzun zaman zeytinyağında bekletirler ve ışık geçirecek kadar çakıyla düzeltirlerdi. Sonra da çalardık.

SORU: 12 telli gitarda da çift sıralı olarak bam teli de kullanılmıştır. Akort probleminde dolayı kullanılmamaya başlanmıştır. Acaba bağlamada da aynı durumla karşılaşmış mıdır?

CEVAP: Sanmıyorum. Böyle bir şey olsaydı biz de düşürürdük üç tele...

SORU: Bam teli yöre olarak en çok hangi yörede kabul görmüştür. Bir genelleme yapabilir miyiz?

CEVAP: Ona bir şey söyleyemem. Herkes birbirinden gördü, arzu eden kullandı, hala kullanmayan da var. Özellikle profesyonel icracılarla, radyolarda, piyasada çalanlar kullanmışlardır. Zenginlik kazandırdığı için tercih ediliyor. Ama bir de işin otantikliğini bozmayan aşıklar da vardır. Mesela Malatya'dan gelen arkası kesik, balta gibi olan bir sazım vardı. Ali Ekber Çiçek'e hediye etmiştim. Bana Arguvanlı birisi hediye etmişti. Ona zaten sırma falan takılmazdı. Bambaşka toprak kokan bir sesi vardı. Hala da öyle kullanlar var.

SORU: Bam teli öncelikle hangi icracılar arasında kabul görmüştür?

CEVAP: Profesyonel icracılar tarafından kullanılmıştır.

SORU: Bam teli kullanımına karşı gelen icracılar oldu mu?

CEVAP: Hayır olmadı...

SORU: Bam telinin tavırlı icraya olumlu ya da olumsuz bir katkısı var mıdır?

CEVAP: Olumlu olabilir de olumsuz bir katkısı yoktur.

SORU: Olumlu katkıları nelerdir?

CEVAP: Devamlı bir oktav aralıklı dinliyorsunuz. Bam teli bütün tellerde olunca bir zenginlik kazanıyor tabi. O bakımından olumlu bir katkısı olmuştur.

Ek 2. Yücel Paşmakçı Bağlama Ebatları ile İlgili Sorular

SORU: Bağlama ebatları le ilgili farklı adlandırmalar kullanılıyor. Siz nasıl adlandırıyorsunuz?

CEVAP: Bağlama ailesini yörelerde belki başka başka isimlerde adlandırıyor olabilirler. Mesela Kastamonu'da curaya “Bulgari” derler. Ben cura olarak adlandırırım. Tanbura ismini alt tele sırma tel takılan ve ya bam teli takılanlar için kullanmışlardır. Hatta Tanburacı Osman Pehlivan lakabı da ordan geliyor. Genel adı bağlamadır. Bağlama meselesinde de muhtelif rivayetler var. Kapağın bağlanarak yapıştırılışı gibi rivayet edilir. Genel ad bağlamadır. Divan sazı ya da meydan sazı iki isim de büyük ebatlar için yani bir oktav pest ses veren ebatlar için kullanılır.

SORU: En küçükten büyüğe doğru sıralama yaparsak, bağlama ailesini nasıl sıralarsınız?

CEVAP: Cura- divan curası (divan sazının bir oktav tizi)- bağlama- divan sazı- meydan sazı şeklinde sıralarız.

SORU: Peki tanburayı bağlamaya mı dahil ediyoruz?

CEVAP: Tanbura bağlama ailesi içinde bam teli sırma tel takılan cinsidir.

SORU: Ebatlar arasındaki icra farklılığı nasıldır?

CEVAP: Gelenekte özellikle Konyalılarda gördüğüm Murat Tiftik isminde bir ayağı sakat, cura çalan Konyalı bir sanatçı vardı. Konyalılar genellikle divan sazı çalarlar. Murat Tiftik curada Konya tezenesini çalarken altlı üstlü bir takım süslemeler yaparak çalardı. Hem düz çalardı hem de süslemeler eklerdi. Cura ebat olarak küçük olduğu için daha süslemeye elverişli bir sazdır. Divan sazı öyle değil daha ağırdır. Şimdi divan sazı çalan çok fazla yok. Onun yerine bas çalıyorlar.

SORU: Radyoda ebatlarla ilgili adlandırmalar yapılırken neye göre yapılmıştır?

CEVAP: Yaygın olan isim ne ise onu kullandık. Ama bazı yörelerde farklı isimler kullanılıyor. Curaya üç telli diyenler de var. Biz genel duyduğumuz isimleri kullandık.

SORU: Yöresel adlandırmalara dayanmadan yeni bir terminoloji üretme yoluna gidildi mi?

CEVAP: Hayır. Bilmiyorum.

-Teşekkür ederim.

-Rica ederim.

Ek 3. Mehmet Erenler Röportaj Metni

Röportaj : Dilan AKINCI
Röportaj Yapılan Kişi : Mehmet ERENLER
Röportaj Yapılan Yer : Haliç Üniversitesi Konservatuarı
Röportaj Yapılma Tarihi :01.04.2014

SORU: Bam telini ilk olarak kim kullandı?

CEVAP: 7 yaşında saz çalmaya başladığıma göre 62 seneden beri saz çalıyorum. Dolayısıyla 8 yaşından beri okul müsamerelerinde çalıp söylemeye başladım. 9 yaşında profesyonel radyo sanatçıları ile birlikte sahnede çalmaya başladım. O yıllarda saz çalan rahmetli Zekeriya Bozdağ, Bayram Aracı, özellikle meydan sazı çalan Orhan Subay vardı. O yıllarda bam teli çok fazla yaygın değildi, yeni kullanılmaya başlanmıştı. Sarı tel, cim teli vardı. Cim teli dediğimiz 0,15 numara tiz ses verir ve özellikle orta telde kullanılırdı. Alt telde isesadece çelik tel kullanılırdı. Ama son zamanlara doğru 1955-1957'lerde Muzaffer Sarısözen'in yönettiği Ankara Radyosu'nda Yurttan Sesler Korosu'nda konuk sanatçı olarak çalıp okumuştum. Orada rahmetli Orhan Subay'ın meydan sazını gördüm. 12 telli meydan sazı çalıyordu ve her grupta 4'er tane tel vardı. Sazında 2 tane çelik tel, bir kalın sırma bir de ondan daha kalın bir sırma yani birer ton farklı şekilde sırma teller olduğunu gördüm. Orta tel ve üst tel de aynı şekildedeydi. Demek ki hemen hemen 55-57'lerde falan hemen hemen 55-60 yıl önce sırma teller kullanılmaya başlandı. Ondan daha öncelerde pek hatırlamıyorum. Yaşım itibariyle benim gördüğüm bunlardı. Ondan önce başkaları kullandı mı kullanmadı mı bilemiyorum. Ama genelde çelik tel kullanılırdı. Sırma tel o şekilde yeni yeni piyasaya çıktı. Sarı tel cim telinden kurtulmak için böyle bir oktavlı ses frekansı elde etmek açısından yaygınlaşmaya başladı. Günden güne tutuldu. Ondan sonra değişik inceliklerde kalınlıklarda alt, orta, üst tele takılacak şekilde geliştirdi. Daha sonra divan ve meydan sazında kullanılan

“bam bam” dediğimiz daha kalın sırmalar çıktı. Ebatlara göre 40-42-70-72-76-80-90’lık sırma teller piyasada gelişti ve günümüzde yaygınlaştı.

SORU: Bam telinin kullanım şekli nasıldı? Düzene göre farklılıklar var mıydı?

CEVAP: Dediğim gibi ben 1957’lerde Orhan Subay’dan gördüğüm şekle göre alt orta ve üst telde kullanılıyordu. Orhan Subay belki ondan önce de 1955-1952’lerde de kullanıyordu ama ben yaş itibariyle gördüğüm şeyleri anlatıyorum. Belki de bu işi Orhan Subay piyasaya çıkardı. Yani bu tel sargısını kim yaptı tam bilmiyorum.

SORU: Osman Pehlivan bam telini ilk kullanan kişi olarak söylenmektedir. Siz ne düşünüyorsunuz?

CEVAP: Tanburacı Osman Pehlivan ismi deniyor demekki daha eskilerden gelebiliyor. Tanburacı lakabı da sırma tellerden kaynaklanmaktadır. Yoksa bağlama ailesi eskiden sırma tel olmadan sadece çelik tellerle çalınmaktaydı. Tanbura isminin kullanılması da sırma telin eklenmesiyle çıkıyor.

SORU: Osman Pehlivan’dan sonra bir süre kullanılmayıp Bayram Aracı ile tekrar kullanıldığı söylenmektedir. Bununla ilgili bir bilginiz var mı?

CEVAP: Bayram Aracı çelik tel de kullanıyordu. Bütün gruplara 2 tel takardı. Ben öyle dinlemiştim. Ama farklı yerlerde farklı şekilde çaldıysa bilemiyorum. Zekeriya Bozdağ da çıplak tel kullanırdı, Osman Özdekçi de çıplak tel kullanırdı. Orta telde, sarı tel ve cim teli kullanırdı. Sarı telde tanbur teli yani sırmasız, bakır tel gibidir. Sıcağı görünce gevşer soğuğu görünce çekerdi ve bir türlü akort tutmazdı. Cim teli; çelik olduğu için pek etkilenmezdi. Sarı tel çok akort bırakırdı sırma tel çıktıktan sonra o problem ortadan kalktı.

SORU: Sarı tel o dönemde çok yaygın mıydı? Radyoda da yaygın olarak kullanıldı mı? Sarı tel nasıl kullanılıyordu radyoda?

CEVAP: Tabi çok kullanılıyordu. Alt telde ve üst telde kullanılırdı. Altta 2 çelik 1 sarı yani sırma yerine kullanılırdı ama genelde orta telde cim teli ile birlikte kullanılırdı. Ama o uyum da çok güzel olurdu, tek sorun akort problemydi. Tını olarak güzeldi.

SORU: Radyoda bam teli kullanımına ne zaman başlanmıştır?

CEVAP: Kendimi bildim bileli 1957'den beri kullanıldığını biliyorum. Sahnelerde de kullanırdık. O yıllarda başladı ve rahmetli Orhan Subay'dan biliyorum isteyen takıyordu istemeyen takmıyordu. İcracının zevkine göre değişiyordu. Osman Özdekçi pek sırma tel kullanmazdı hep çelik tel kullanırdı. Osman Özdekçi, Emin Aldemir, Nida Tüfekçi, Ali Can, Mustafa Geceyatmaz, Nurettin Çamlıdağ, Sarı Recep gibi isimler Muzaffer Sarısözen'in bel kemikleriydi. Osman Özdekçi ben bildim bileli sırma tel hiç kullanmazdı ama o kadar güzel olurdu ki o saz, bağlama tınısı bence oydu. Sonradan sırma telden dolayı tanbura ismi geldi. Sırma tel icracının zevkine bağlı kullanılmıştır. Osman Özdekçi tane tane çalardı. Emin Aldemir çok güzel divan çalardı Nida Tüfekçi de sırma tel kullanmazdı. Daha çok divan sazında falan kullanırdı ama sırma kullandığı sazları da vardı. Üst tele bile takmadığı sazları vardı.

Ben de aksine sırma teli çok severim. Orta tel ve üst telde çok severim. Divan sazında da alt telde kullandığım oldu. Ben bütün bağlama ailesinin hepsini kullandım. Yıllarca divan çaldım, cura çaldım onun için hepsinin icra tekniği farklı, baskıları farklı, tezene kullanma tekniği farklı, rezonansları farklıdır. Hepsi farklı bir enstrüman gibi yorumlama özelliğini sunuyor. Tabi bilgi ve birikim dahilinde. Divan, tanbura, cura hepsi farklı çalınır. Curada sağlam baskılar gerekir çünkü tiz frekans olduğu için hemen belli olur.

SORU: Bam teli ilk olarak radyoda tüm sazlarda mı kullanıldı?

CEVAP: Dediğim gibi tercih meselesidir. Mesela 25 tane saz sanatçısı varsa bunların içinde kullananı da vardı kullanmayanı da vardı. Zorunluluk yoktu. Dolayısıyla yorumlama özelliği açısından isteyen kullanırdı. Çoğu arkadaş orta tele sırma

takmaz, daha çok alt tele takarlardı. Hangi sazı kullanırsak kullanalım çöğür, kısa, tanbura bam telini kullanmak icracının isteğine bağlıdır. Ama abdal sazlarında sırma tel kullanılmadan o hava çıkmaz. Sırma tel bir yerde çok önemlidir. Bize ihtiyaca göre cevap veriyor. Yoksa kullansak da oluyor kullanmasak da oluyor ama ihtiyaçtan dolayı kullanıyoruz. Divan sazında dolduruyor. Rahmetli Ali Ekber Çiçek alt telde kullanmazdı ama orta ve üstte kullanırdı. Ben de çok kullanırım sadece çelik tel de kullandığım oldu. İhtiyaca göre sazlarımızı değerlendirirdik. Yıllarca ben sahnede elektro bağlamayı sadece çelik tel kullanarak icra ettim. Çok farklı şekilde sahnelerde, radyoda, gazinoda kullandığımız oldu.

SORU: 9 telli ve 12 telli sazlardan bahsettik. Günümüzde hala kullanılmamasının sebebi nedir?

CEVAP: Meydan sazı çok büyük ebattaydı. Rahmetli Orhan Subay'ın çaldığı o sazı hiç unutmam. Ankara'da koroda görmüştüm. Şimdi bas dediğimiz sazların ebatındaydı. Teknesi 52 cm. vardı. Divanlarda 51, 52 cm. oluyor ama belki daha da büyüktü. Belki ben çocuktum bana da büyük gelmiş olabilir. Sazı da çok güzel, seri ve işlek çalardı.

SORU: Akort problemi var mıydı?

CEVAP: Akort aynı şekilde yapılırdı. Çelik teller bizim bildiğimiz gibi; sırma, çelik telin bir oktav kalını, diğer sırma daha da kalındı. 2 çelik, 2 sırma oktavlı olarak kullanılıyordu. Üst tele ve orta tele takılan sızmaların bir oktav pesti yani oktavı farklı olarak akort edilirdi. Sarı tel cim teli gibiydi. Bütün gruplar aynı şekildeydi. Akorduda sağlam yaptıktan sonra sorun olmazdı.

SORU: Bam teli kullanılmadan önceki sazların perde sistemi ile günümüzde kullanılan perde sistemi arasında farklılık olmuş mudur?

CEVAP: Tabi, çok oldu. Mesela 13 perdeli, 17, 22,24 perdeli sazlar vardır. Ben 32 perde kullanırım. Neşet Ertaş perdeleri tanbur gibi bağlatmıştır. Yöreden yöreye farklı şekilde kullanılır. İcracı kişinin duygu ve düşüncelerine, yeteneğine, ya da

ihtiyacına göre değişebilir. 32 perde bana yetiyor. Koma sesleri parmağını kaydırarak da elde edebiliyorsun. Abdal yöresinde Kırşehir, Keskin dolaylarında, Hacı Taşan'ın çok perdesi yoktu. Hacı Taşan, Muharrem Ertaş'tan el almıştır. Muharrem Ertaş'ın da belki o kadar Neşet gibi fazla perdesi yoktu. Ama Neşet bu işi yaygınlaştırdı. O, belki duygu ve düşüncelerine binayen öyle kullandı. Belki babası da kullanmıyordu. Ama dediğim gibi o yörede çok perde kullanılıyor. Yani icracının duygu ve düşüncelerine bağlıdır. Perdeler bu şekilde arttı. Çoğu insanlara 24 perde yetiyordu. Rahmetli Nida Tüfekçi 24 perdeden fazla kullanmazdı. Beni de 32 perdeden azı tatmin etmiyor. Dediğim gibi icracının isteğine bağlıdır. Mesela kısa saplı sazlarda, çöğürlerde fazla perdeye gerek yoktur. Yani o koma sesleri bağlasanız bağlama düzeninin getirmiş olduğu icra tekniği içerisinde o baskıları çok net elde edemeyebilirsiniz. Tanbura, divan, abdal sazında bağlayabilirsiniz. Benim evdeki curamda da 32 perde var. Ama bağlama düzeninde kısa saplı sazlarda o perdeler çok fazla gelir. Bağlama düzenini pozisyon ve düzen açısından da daha az perde ile icra etmek gerekir. Yani 22 perde falan yeterlidir. Perde sayısı biraz da düzenlerle alakalıdır. Misket, müstezat gibi düzenlerde de fazla perde kullanabilirsiniz ama bağlama düzeninde fazla perdeye ihtiyaç yoktur.

SORU: Bam teli kullanılmadan önceki sazların tekne ve klavye formu ile günümüzdeki sazların tekne klavye formunda değişiklik var mıdır? Varsa bam telinin etkisi var mıdır?

CEVAP: Bence var. Çünkü o ince klavyelerde tel fazla takamıyorsunuz bu sefer dışarıya taşma yapıyor. Klavye ince olunca fazla tel sığmıyor . Dolayısıyla baskılarda rahat edemiyoruz. Ama şimdi kalavye biraz daha genişleyince sırma teller de takılınca daha net ve sağlam baskılar elde edebiliyorsunuz. O bakımdan aynı tonları elde etmenize rağmen tekne ebatlarında mesela büyük teknelerde dahi aynı tonları elde edebiliyorsunuz. Dolayısıyla teknoloji ile insanların yetenekleri, birikimleri, saz yapan ustaların bu konudaki bilgi birikimleri arttı. 50-60 senedir epey gelişme oldu. Eskiden kapaklar bombeli takılırdı şimdi düz takılıyor ve ona rağmen güzel sesler veriyor. Eski kapaklar da çok güzel ses veriyordu. Sazın sesinin güzel olması ustanın

ustalığına ve ağaçların birbirini sevmesine bağlıdır. Yani ustanın kullanmış olduğu ağaçlar kapak, tekne ve klavye ağaçlarının birbirini sevmesi çok önemlidir. Rezonansları, gözeneklerinin uyuşması ve ustanın yapımı çok önemlidir. Dolayısıyla tellerin yani sırma tellerin katkısı ebatlara göre ve tercihe göre şekillenmiştir. Kişinin tercihine bağlıdır. Ben çok kalın klavye kullanmayı sevmem. Kimileri de kalın klavye sever. Rahmetli Yılmaz İpek parmakları çok kısaydı ama çok temiz saz çalardı. Parmakların yapısına ve isteğe göre değişebilir klavyenin kalınlığı inceliği.

SORU: Bam telinin eklenmesiyle icrada ne gibi farklılıklar olmuştur?

CEVAP: Bam telinin eklenmesi bağlamaya farklı bir duygusallık getirdi. Bam telinin insanın kulağına, yüreğine, beynine, ruhuna hitap etmesi, çalma tekniğimizi geliştiriyor. Olmadan da çalıyorsunuz ama o size farklı bir yorum yapma olanağı sağlıyor. Yeri geliyor bağlamada sırma tel olmasına rağmen sırf çelik tel kullanıyorsunuz ve yorum açısından o da farklı bir özellik getiriyor. O anki duygularınızla özdeşleşerek size bir icra tekniği sunmanızı sağlıyor. Bam teli tını itibarıyla bir ton, daha kalındır. Hatta bam bam dediğimiz daha kalın olan sırma, iki ton daha kalındır. Orhan Subay'ın da kullandığı farklı tonlarda ve kalınlıklardaki bam telleri taktığınızı düşünün size öyle bir yorum özelliği getiriyor ki o anki duygularınızı kamçılıyor. O bakımdan icra tekniği açısından bam telinin çok önemli katkısı olur.

SORU: Bam teli ilk başta sadece üst tele takılıyordu alt tele daha sonra mı eklendi?

CEVAP: Üst tele ve orta tele takılıyordu. Alt tellere de takıldığı ortamlar oldu. Sonraları alt telde de denesek nasıl olur düşüncesiyle alt tellere de takıldı.

SORU: Bam teli kullanılmadan önce bağlama genelde bütün teller kullanılarak icra ediliyordu. Daha sonra tel sayısının artmasıyla tel gruplarını ayırarak yani tane tane çalım tekniği gelişmiştir. Bu süreçte bam telinin kullanımının bir katkısı olmuş mudur?

CEVAP: O aslında tamamen ezginin yapısına ve yöresine bağlıdır. Bir zeybek, bir halay, bir deyiş çalarken hem tezene hem de parmaklarımızı kullanma tekniğinde farklılıklar ortaya çıkar. İcra tekniğiyle alakalı bam teli olsa da olmasa da yerine göre tane tane çalarsınız yerine göre doldura doldura çalarsınız. Tabi bam teli olayın içerisine girince, daha zengin performans sunmanızı sağlıyor. Kulağa gelen tını daha da zenginleşiyor. Dolayısıyla bam telinin katkısı bu açıdan bakıldığında önemlidir. Yani yerine göre bam telini de tek tek kullanıyorsunuz yerine göre çelik teli de tek tek kullanıyorsunuz. İcraçı kişinin sazı kullanma tekniği ve en önemlisi de ezginin yapısına bağlıdır. Mesela Erzurum yöresinden “Tutam Yar Elinden” türküsünü bütün tellerle çalarsanız tavrı çıkmaz veya zeybeği tek telde çalarsanız yine zeybeğin kendine has olan o tavrı veremezsiniz. Bunu sırmayla da çelikle de çalsan aynı tavrıda çalmak gerekir. Ama tını farkı oluyor daha zengin bir tını oluyor ve dolduruyor. Sadece çelik tel kullanıldığında cılız bir ses oluyor. Bam teli girince dolduruyor. O yüzden çelik tel ile çalınan Konya tavrı ile bam teli ile çalınan Konya tavrı arasında çok büyük farklılık vardır. Bam telinin bağlama ailesi üzerindeki katkısı küçümsenemez.

SORU: Bam teli bağlama ailesinin hangi ebatlarında kullanıldı? Mesela cura da kullanılmıyor. Bunun sebebi nedir sizce?

CEVAP: Curada özellikle üst telde kullananlar oldu. Ben genelde çelik tel kullanırım ortada da sırma tel kullanmayız. Tiz frekans ve renk saz olduğu için, bağlama ailesinin en küçüğüdür. O misyonerlik yapıyor. O bakımdan curada sırma tele ihtiyaç olmuyor. Üst telde belki çok ince bir sırma yani çöğürlerde kullandığımız sırma kullanılabilir. Bağlama denildiğinde aslında esas bağlama abdal sazıdır. Esas bağlamanın aslında sırma telsiz 47’lik teknesi vardır. Ona sırma tel takınca da abdal sazı diyorlar. 43, 45, 47’lik tekneler sırma telsiz kullanırlardı. Tabi bir de icracının ses tonuna da bağlıdır. Mesela ben bazı ezgilerde bazı tonlarda tavrısal açıdan bütünleşmek için abdal sazını kullanırım. La karar çalmakla re karar çalmak icra açısından çok farklıdır. Baskılar da farklıdır. Karar sesi ve düzenin getirdiği uyum çok önemlidir.

SORU: Bam telinin bağlamada kullanımını gitara bağlayabilir miyiz?

CEVAP: Bununla ilgili çok bilgim yok. Kim yaptı, nerden geldi bilemiyorum. Hatırladığım kadarıyla bu işler yavaş yavaş çıktı ve yayıldı. Mesela dombura, kopuz dediğimiz sazlar bağırsaktan falan yapılmıştır. Babam bana bir cura getirmişti telleri bağırsaktandı.

SORU: Sizin kullandığınız bam teli ne renkteydi?

CEVAP: Daha ziyade siyahtı. Makara teller vardı. Makara teller metalik ses verirdi.

SORU: İpekli bam teli ile ilgili bilginiz var mı?

CEVAP: En altta ipek üzerine sırma sarılıyordu. Bugünkü bamlardan çok farkı yoktu ama çelik tel üzerine sarılan bam tellerinin kalitesi ve işçiliği de çok önemlidir. Klavye üzerinde elinizi kaydırırken o seslerin çıkması aslında bam telinin de kalitesi ile ilgilidir. Dolayısıyla teknolojik imalatlar icracının işini hem kolaylaştırır hem de zorlaştırır.

SORU: Tezene yapısında bir değişiklik olmuş mudur?

CEVAP: Kesinlikle olmuştur. Sırma tel üst teldeki bam teli, tezeneyi çok aşındırır. Mesela eskiden kiraz kabuğu kullanırdık hatta yumuşaması için zeytinyağına yatırıp bekletirdik. Kiraz kabuğunun da kalını ve incesi vardı. Dolayısıyla zeytinyağına yatırınca kullanan kişinin parmaklarına yatkın olması önemliydi. Düzeltilmesi, zımparalanması, sazdan temiz ses çıkarma çabası için tezeneyi zeytinyağında bekletip kullanılıyordu. Kiraz kabuğunu her yerde bulmak zor oluyordu. Şimdi plastikler çıktı bunların kalınlığı inceliği kişiye ve sazın yapısına göre değişiyor. Divanda sert tezene kullanılır. Divan sazında tanbura gibi işlek bir çalım yoktur daha ziyade ana sesler üzerinde dolgu tezeneler kullanılır. Dolayısıyla divanın icra tekniği farklı olduğu ve tel numaraları daha kalın olduğu için sert tezene tercih edilir. O yüzden sazın ebatına ve tellerin kalınlığına göre tezene özelliği değişebilir. Kullanıcının da isteğine bağlıdır. Sazın sesinin şiddetine göre de tezene sertliği değişebilir. Yani tezene kullanma tekniği sazın tınısına rezonansına bağlıdır.

SORU: Bam telinin kullanımı ile birlikte akort problemi ortaya çıkmış mıdır?

CEVAP: Bam telinin kalitesi çok önemlidir. Öyle bam telleri var ki hayatta kaynamaz. Çelik tel ile bam telinin kalınlıklarının birbirine uyması çok önemlidir. 0,18 numara çelik telin yanına 44'lük bam takamazsın 42'lik takmak gerekir. Uyuşmazsa akort problemi çıkar. Bazı sıрма tellerin kalitesi çok farklı oluyor. En güzel teli de taksan kaynamayabiliyor.

SORU: Bam teli yöre olarak en çok hangi yörelerde kabul görmüştür?

CEVAP: Genelde yurdumuzun her yöresinde kullanıldı. Bam teli kullanımı sazların ebatlarına göre değişebiliyor. Mesela kısa saplı bağlamalarda kullanılmadığı da oluyor. Şelpe dediğimiz icrada çelik tel daha güzel bir yorum ve duygusallık sunuyor. Ama yeri geliyor kısa saplı sazlarımızda da kullanıyoruz. Yani yöre olarak diyelim ki Fethiye'de topal Ramazan'ın (Ramazan Güngör) kullandığı curada bam teli kullanımına gerek kalmıyor. Ama sazın ebatına göre değişebiliyor. Divan sazında da yerine göre kullanılmayabiliyor. Yörelerden ziyade sazın ebatı da önemlidir.

SORU: El ile çalma ve tezene ile çalma tekniklerine baktığımız zaman el ile çalma şeklinde bam teli kullanılmamıştır. Tezeneli icrada çok kullanılmıştır. Böyle bir genelleme yapabiliirmiyiz?

CEVAP: Yani o da tercih meselesidir. Bam teli ile kullandığımız zaman o baskılar net olsa da parmaklarınızı yorar. Sonra o çelik telin çıkarmış olduğu tını farkı icra tekniğini farklı yönlendirir. Baskılarınız daha net ve temiz olur. Divan sazını el ile çalsan tanbura ya da çöğürdeki gibi sadece çelik tel ile icra ettiğimiz tınıyı veremez. O da ihtiyaçtan kaynaklıdır. Dediğim gibi tezenenin yeri ayrı, el ile çalmanın yeri ayrıdır. İcracı kişinin yeteneğine ve çalışmasına bağlıdır. Teller, sazın perdeleri ve bağlamanın teknik yapısı son 100 yıl içerisinde çok büyük aşamalar kaydetti. Bundan sonrasında ne olur bilinmez. Gelecekte daha farklı icra şekilleri gelişebilir. Ama bütün olay halkın yaşam biçimine bağlıdır. Halk kültürel değerlerini içinde bulunduğu coğrafi, sosyo-kültürel, ekonomik yapısını, kendi öz yaşantısını içinde bulunduğu çağ ve teknolojiye, ekonomik şartlara göre geliştiriyor. Bazen güzellikler

oluyor bazen çirkinlikler oluyor. Bunu da halk kendi süzgeçinden geçirerek ortaya bir sentez çıkartıyor. 50 sene sonra bizim T.R.T. repertuarında olan derlenmiş türküler ne hale gelecek bilemeyiz. Belki kaybolacak belki geliştirilecek.

SORU: Bam teli öncelikle hangi icracılar arasında kabul gördü?

CEVAP: Osman Pehlivan ile başladığına göre yöresel olarak da kullanılmış olabiliyor. Ben radyo sanatçılarından dinledim. Ama demek ki yöresel olarak da köylerde kırsal kesimlerde de kullanılmış olabiliyor. Ama yaygınlaştıran yine radyo sanatçıları ve profesyonel icracılardır.

SORU: Bam teli kullanımına karşı gelen icracılar olmuş mudur?

CEVAP: Tercih etmeyenler olmuştur. Rahmetli Osman Özdekçi kullanmazdı. Aşık Veysel de kullanmıyordu. Yerine göre ben de kullanmıyorum.

SORU: Bam telinin tavrırlı icraya olumlu ya da olumsuz etkileri olmuş mudur?

CEVAP: Bence olmuştur. Tavrırlı icra tekniği açısından önemlidir. Herşeyden önce tını rengi, rezonans rengi katmıştır. Dolayısıyla tavrırsal açıdan da icra tekniğine katkısı olmuştur. Olumsuz etkisi yoktur. Bam teli sırma telinin güzel bir katkısı oldu. Tavrır ve dolgu tezene açısından sesi doldurmuştur. Oktavlı ses kulağı rahatsız etmez. Akort, baskı ve tezene kullanma şekli de önemlidir.

EK 4. Mehmet Erenler Bağlama Ailesi ile İlgili Sorular

SORU: Bağlama ebatları için farklı adlandırmalar yapılmaktadır. Siznasıl adlandırıyorsunuz?

CEVAP: Bağlama ailesinin tarihi gelişimine baktığımızda bağlama Orta Asya'dan 13. y.y'dan günümüze gelmiştir. En az 1000 yıllık tarihi vardır. Bağlama ailesi, gelişimi sırasında bir sürü isim almıştır. Bulgari diyoruz Bulgaristan'da yaşayan, Orta Asya'dan oraya gitmiş türkler var. Dünyanın her yerinde türk vardır. Demek ki bu kültürleri insanlar gittikleri yerlerde de yaşatmışlar. Bağlama ailesi son yüzyıl içerisinde bir sürü değişik isimler almasına rağmen son yüzyıl içerisinde aşık sazı aşıklık geleneği içerisinde dağlar, ovalar aşılmış, omuzlarda tüfek gibi taşınmış, aşıklık geleneği ile Anadolu'ya gelişi ile aşık sazı olarak adlandırılmıştır. Sonra ihtiyaca göre Orta Anadolu, Ege ve farklı yörelerde değişik ebatlarda kendini göstermiştir. Bunları halk ortaya çıkarmıştır ama ilk kaynağı kimdir, nereden gelmiştir bilemiyoruz. Önce dombura şeklinde el ile çalınmış. Sonra tezene, kiraz kabuğu ile çalınmış. İnsanlar araştırma yaparak bağlama ailesini geliştirmişler. Biraz daha büyüğünü yapsam nasıl olur? Bir bakmışlar abdal sazı, divan sazı ortaya çıkmış. Daha geniş yerlerde sesini duyurmak için meydan sazı çıkmış. Halk bunlara isim takmış ama kaynağı belli değildir. Tellere bakmış divana cura teli ince gelince daha kalın tel takmış. Böyle böyle isimlendirmiş. Bunu isimlendirenler de halk içinde meçhul insanlardır. Cura bağlama, bağlama yani 40-42 tekelere bağlama diyorduk sonra sırma teller çıkınca tanbura denilmeye başlandı. Yani kimler tarafından T.R.T. tarafından mı eski ustalardan tarafından mı bilemiyoruz. Sonra divan sazı, meydan sazı daha büyük derken bağlama ailesinin yapısı ortaya çıktı. Hepsinin icra şekilleri farklıdır ve hepsinin düzen şekilleri de farklıdır.

SORU: Ebatlardaki icra farklılığından söz edebilir misiniz?

CEVAP: Cura, tını olarak tiz ses verdiği için daha işlek çalmak yerinde olur. Divanı da temiz çalabilen varsa onu da işlek çalabilirsiniz ama daha ziyade dolgu sesler, ana sesler divanda daha doyurucu şekilde tezeneyi ve parmaklarınızı kullandığımız zaman

daha iyi olur. Ama temiz ve işlek çalınırda da güzel olur. Abdal sazının, divan ve tanburanın kullanım tekniği kullanıldığı yere göre icra biçimi değişir. Ezgiye göre de değişir. Mesela Konya türküsü Yozgat sürmelisi veya deyiş çalarken icra biçimi eserlerin yöresine göre değişiyor. Deyiş çalarken daha ana sesler çalınır. Sazın kullanma tekniği tamamen icracı kişinin yeteneğine ve ezginin yapısına bağlıdır.

-Teşekkür ederim.

-Ben teşekkür ederim.

Ek 5. Erdal Erzincan Röportaj Metni

Röportaj : Dilan AKINCI
Röportaj Yapılan Kişi : Erdal ERZİNCAN
Röportaj Yapılan Yer : Erdal Erzincan Müzik Kursu
Röportaj Yapılma Tarihi :21.08.2014

SORU: Bam teli kullanılmadan önceki sazlardaki perde sistemi ile bugün kullandığımız sazlardaki perde syısı arasında bir fark var mıdır?

CEVAP: Eski sazlar yani tezene kullanılmadan önceki sazlarda perde sayısı bugün kullandığımız bağlamlardaki perde sayısına göre daha azdır. 12 perdeli 9 perdeli 7 perdeli hatta 5 perdeli sazlara rastladım ben. Bunun sebebi aslında pentatonik dizilerle uyumlu bir perde sistemi olmasındandır. Pentatonik müzikten makam müziğine geçişte ilk karşılaştığımız makam hüseyni makamıdır. Hüseyni makamındaki sesleri karşılayacak bir perde sistemi gelişmiştir. 12 perdeli sistem de buna örnektir. Şehirde başka makamlarla da karşılaşmışlardır. Tanbur, ud gibi sazlara özenerek farklı makamları çalma ihtiyacından perde sayısı giderek artmıştır. Perde sayısının artmasında, tezeneli icranın çok büyük fonksiyonu vardır. Tanburu gören bir bağlama icracısı elinde tezene varsa ancak onu taklit edebilir. Tezene yoksa o sesi çıkarma şansı çok daha azdır. O yüzden tezeneli icra ile bu sazlara öykünme başlamış ve tezeneli icra ile bu sazlardaki perde sistemi taklit edilmiştir.

SORU: Bam telinin perde sistemine etkisi olmuş mudur?

CEVAP: Bağlama icracıları; tanburun sesini taklit etmek, icra tarzını taklit etmek için bam teli kullanma ihtiyacını hissetmişlerdir. Bu şekilde hem perde sayısı artmış hem de tezeneli icra ona göre şekil almıştır.

SORU: Bam telinin bağlamanın tekne ve klavye formuna bir etkisi olmuş mudur?

CEVAP: Tezeneli icra ile tekne biçimi daha derinleşmiş ve ağız kısmı daha genişlemiştir. Tezeneli icraya uygun bir ses üretmek için bağlama icracıları zamanla bu yolu tercih etmişlerdir. İlk başta böyle bir ayırım yoktu. Tezeneli icraya uygun saz diye birşey yoktu. İkisi de aynı ölçüde ve biçimde yapılıyordu. Zaten tezeneli icranın da ilk örnekleri şelpelyi taklitle başlamıştır. Yani bütün tellere vurarak çalma, ordaki tavırda ortaya çıkan duyum, şelpe ile çok paralellik gösteriyor. Zamanla tane tane çalma, tezeneli icranın yapısına uygun bir icra şekli geliyor ve o ayrışmadan sonra sazların yapısında da değişme başlıyor. Tekne derinleşiyor ve genişliyor. Bunun yanı sıra klavyede de çok büyük farklılıklar var. Mesela eskiden daha yumuşak ağaçlar kullanılıyordu. Örneğin parmak trili diye adlandırdığımız tekniği sesi uzatmak amacıyla kullanılan bir tekniktir. Eskiden perde sayısı daha az ve aralıkları fazla olduğu için o ihtiyacı klavyeyi esneterek karşılıyorlardı. Sonra perde sayısı artınca icracılar parmak trilini keşfetti ve bununla beraber klavyenin de yumuşak olmaması gerektiğini düşündüler. Sesi uzatma işlemini parmak triliyle yapan icracılar yumuşak ağaç kullanmayı bırakmışlar ve klavyede daha sert ağaçlar kullanmay başlamışlardır.

SORU: Bam telinin kalınlığının diğer sazlara göre daha fazla olması ve bağlamanın göğsüne ve klavyeye yapılan baskı şiddetini de arttırmıştır. Bu durum sazların formuna etkisi olmuş mudur?

CEVAP: Muhakkak. Sazın bombesi değişmiş ve ona cevap verecek bir yapım şekli gelişmiştir.

SORU: Bam telinin eklenmesiyle icrada ne gibi farklılıklar oldu? Bam teli ilk başta neden sadece üst telde kullanıldı?

CEVAP: Bam telinin gelmesi ile oktav genişliği ortaya çıktı. Duyum olarak iki oktavı bir arada duymak, kulakta bir doygunluk yarattı. İlk önce üst tele takılmasının sebebi dem ihtiyacını karşılamaktır. Çünkü bizim müziğimiz makamsal bir müzik olduğu için dem sesine yaslanarak bir müzik ortaya çıkıyor. Ege, Trakya ve Marmara bölgesindeki davul-zurna geleneğinde zurnanın birisi sadece dem tutar ve

saatlerce dem sesini üfler diğer zurnacı da melodi çalar. O dem sesini çektiğinizde bir eksiklik olduğunu hissedersiniz. Dem sesinin getirdiği bir genişlik vardır. Böyle bir gelenek oluşmasındaki en büyük sebep budur. Aynı şekilde bağlamada da dem sesi ne kadar kuvvetli ne kadar dolu gelirse, icrada performansı yükselten önemli bir etkisi oluyor. Zaman içerisinde o duyum diğer tellere de yansımaya başlamış. Alt telde kullanılmış hatta orta telde de kullananlar olmuştur ama akort problemi olduğu için orta telde çok yoğun kullanılmamıştır. Bu sadece bizim müziğimizde değil; örneğin 12 telli gitar var. 12 telli gitarda her tel 2 oktav gidiyor. Ama bu durum akort problemi de yaratıyor. Aslında çok zengin bir duyumu var, akort probleminden dolayı çok fazla kullanılmamıştır. Bizde de çözüm üç telde kullanılmaktansa tek telde ya da iki telde kullanılmış. Zaman içerisinde alt ve üst telde karar kılınmış ve kendiliğnde bir standartlaşma oluşmuştur.

SORU: Bam teli kullanılmadan önce el ile icra taklit edildiği için bütün tellere vurularak icra ediliyordu. Zamanla tel gruplarını ayrı ayrı duyuracak şekilde bir icra şekli gelişmiştir. Bu süreçte bam telinin bir katkısı olmuş mudur?

CEVAP: Tane tane çalım tekniği, tanburdaki icra esas alınarak şekillenmiştir. Bizde açış yaparken taksim yapar gibi bir üslup yoktur. Nesimi Çimen'in şelpe icrasına bakın, Tacim Dede'nin icrasına bakın veya Aşık Veysel'in icrasına bakın açış yaparken, bir tempoyla gidiyor çünkü el ile çalım tekniği ona müsaade ediyor. Özellikle tezeneli icradan sonra taksim yapar gibi açış şekli gelişmiştir. Bütün tellere vurularak taksim yapmak gibi bir gelenek yok. Tane tane duyurarak, daha ağıdalı bir üslupla, nüansları ortaya çıkaracak bir açış üslubu gelişmiştir. Tezeneli icra eden sanatçılar önce sadece şelpeyi taklit etmişler. Sonra telleri tek tek duyurarak çalmaya başlamışlar ve zamanla o dengeyi kurmuşlar. Yani bağlamanın geleneğimde olan bütün tellere vurularak çalma, çok sesli bir duyumu var. O çok sesli duyuma da çok ihtiyaç duymuşlar. Paralel 4'lüler, paralel 5'liler, paralel 8'liler gibi aralıkları duyma ihtiyacından tavırlar ortaya çıkmış. Yeri geldiğinde tane tane çalma, yeri geldiğinde elle çalınırken ortaya çıkan armoniyi duyurmak amacıyla; çırpma, takma, tarama tezene dediğimiz üsluplar kendiliğinden şekil almıştır.

SORU: Bam teli bağlama ailesinin hangi ebatlarında yaygın olarak kullanılmıştır?

CEVAP: Tanbura ve divanda kullanılır. Curada çok fazla görmedim bazen üst tele takılır ancak çok tercih edilmez.

SORU: Bam telinin eklenmesiyle tezenelerin kullanım şeklinde (sertlik-yumuşaklık) bir değişiklik olmuş mudur?

CEVAP: İcracılar eline ne geçiyorsa onu kullanmış. Çok fazla ihtiyacına göre yumuşatma durumu kişisel deneme yanılma olarak kendine göre yumuşatmıştır. Ama zamanla teknolojinin gelişmesi ile birlikte istediğimiz sertlikte tezenelere ulaşabiliyoruz. Belki kiraz kabuğunun olduğu dönemlerde veya bir sonraki dönemde bu çok fazla ayırt edilmemiş. Çünkü çok fazla imkan yoktu. Sonra o imkanı bulunca yumuşak tezene ve sert tezene kullanım yerine göre şekillenmeye başlamıştır. Örneğin ben büyük sazlarda daha sert tezene kullanma ihtiyacı görüyorum. Bam teli kullanmıyorsam eğer daha yumuşak bir tezene kullanıyorum. Bu kişiden kişiye göre de değişebilir ama saz büyüdükçe, hatta düzen değiştikçe veya çalacağın üsluba , tavıra göre daha sert tezene kullanma ihtiyacı duyabiliyorsun. Tabi ki kişiden kişiye göre değişen bir şey ama kişinin kendi ölçülerine ve çalım şekline göre biraz sert biraz yumuşak olarak kesinlikle değişiyor. Divanla tanbura aynı yumuşaklıkta bir tezeneyele çalınabilir tabi ama bunu ince düşündüğünüzde aslında daha sert bir tezene büyük sazlarda daha iyi sonuç veriyor.

SORU: Bam telinin kullanımı ile bağlamada akort problemi oluştu mu? Oluştuyorsa bam telinin kalitesinin bir etkisi var mıdır?

CEVAP: Tabi ki telin kalitelisi veya kalitesizi akorta olumlu ya da olumsuz yansıyor. En önemli şey tel kalınlığıyla ortaya çıkan bir farktır. Farklı teller kullanılan sazlarda eşğin yeri değişir. Bağlamada bu konuyla ilgili çok fazla ciddi bir çalışma yapılmamıştır. Bam telinin bastığı yer ile çelik telin bastığı yerin farklı olması konusunda bir ufak çalışma yaptık. Aslında çelik teller bile eşikte farklı yerlerde olmalıdır. Keman eşiklerine baktığınızda kalın tellerin tel uzunluğu daha fazla olduğu için geride basar. Gitarda da böyledir, yan durur. Örneğin 12 telli gitarda telin

pest oktavda olanın eşikte daha geridedir, tiz oktavda olan ise daha öndedir. Biz bağlamada düz eşik kullandığımız için özellikle tiz perdelerde akort problemi ortaya çıkıyor. Bu durum çok hassas kulağın fark edebileceği veya stüdyo ortamında daha çok fark edilen bir durumdur. Çok hassas akort yaptığımızda perdelerle oynama ihtiyacı duyuyoruz. Bunun sebebi de bam telinin eşikte çelik tellerle aynı yerlere basmasıdır. Olması gereken şey eşğin tel kalınlığına göre farklı yerlere basmasıdır. Bu yapılırsa akort problemi daha az olur. Tiz perdelerde akort probleminin çıkmasının sebebi eşğe yakın olduğu içindir. Yani eşğe yaklaştıkça akort problemi daha çok ortaya çıkıyor, eşikten uzaklaştıkça da azalıyor.

SORU: Bam teli yöre olarak en hangi yörede kabul görmüştür?

Cevap: Kentle ilişkisi olan yerlerde çok daha çabuk kabul görmüş, kapalı toplumlarda daha geç fark edilmiş. Aynı yörede bile bir bakıyorsunuz köyün biri kentle ilişkisi, alışverişi, bağı varsa eğer o sazına da yansıyor ve şehir kültüründen etkileniyor. Bağ yoksa eğer eski geleneklerini, eski sistemini koruyor. Örneğin Alevi- Bektaşî müziği içerisinde benim gördüğüm eski cem geleneğinin devam ettiği yerlerde kent sazlarına öykünme biraz daha azdır. Ama cem geleneği yok olmuş yerlerde bağlama kültürü hala devam ediyor ama kentle etkileşim daha fazladır.

SORU: Bam teli öncelikle hangi icracılar arasında kabul görmüştür?

CEVAP: Tabi ki önce kentte yaşayan halk sanatçıları tarafından kabul görmüştür. Çünkü sürekli kent müziği içerisinde ve etrafında çalınanlara özenmiştir. Gezgin aşıklar, bir yandan köye gidiyor bir yandan şehire gidiyor. Gezgin aşıklar bu işin köye taşınmasında çok etken olmuşlar. Kentteki gidiyor kentte yaşıyor ve orada kalıyor. Köydeki aşığı çok fazla etkileyemiyor. Ama gezgin aşık birebir temas kurduğu için kentten aldığı köydeki icracıya götürüyor ve kent icrasına özendiriyor. Zamanla kent icrasına yakınlaşmaya başlıyor. Kentte yaşayan icracılar, radyo aracılığıyla da köylere etkisi olmuştur. Radyonun tezeneli icranın ilerlemesinde ve şekillenmesinde çok büyük etkisi olmuştur. Ben de çocukluğumdan hatırlıyorum; radyodan duyduğumuz tınıyı çıkarmaya çalışıyorduk. Radyoda şelpe

icrası duymamıştım. Şelpe çalan icracıların da varlığı hiç dikkatimi çekmiyordu. Radyoda duyduğumuz şey önemliydi değerliydi. Radyoda duyduğumuzu en doğru gibi algılıyorduk. Sazlarımızı hem şekil hem de icra olarak radyoya benzetmeye çalışıyorduk.

SORU: Bam telinin tavrırlı icraya olumlu ya da olumsuz etkileri nelerdir?

CEVAP: Tavır denildiği zaman yörelerin birbirlerinden ayrılmasına sebep olan herşey tavidir. Tezenesiz icrada da bir tavır var. O kokuyu ortaya çıkaran bir üslupla çalınıyorsa o tavidir. Tezeneli icrada da bu ayrı bir konudur. Ama tezene hareketlerinden yola çıkarak ortaya çıkan şeyi tavır olarak algılıyoruz. Bu temelde baktığımızda tezeneli icra ile ortaya çıkan üslupta destek gördüğü iki türlü alan vardır. Birisi el tekniğini taklit etmek diğeri ritmik ifadeleri taklit etmektir. Örneğin Konya'da bir bağlama ve ritim aleti ile oyun havası çalınıyor veya bir nefesli ve ritim aleti ile çalınıyor. Ritim aletini çıkarıp sadece zurnayı dinlediğiniz zaman oyunu tam olarak ortaya koymak zor olur. Oyuncu davulu duyduğu zaman oynayabilir. Bağlamada da eğer eşlik eden bir ritim varsa çok fazla tavrırlı çalma ihtiyaç duyulmuyor. Çünkü o tavrırlı ritim aleti yansıtıyor. Bazen bir bağlamacı tek başına oyuncuyu oynatmak zorunda kalıyor. Bu sebeple oyuncuyu oynatmak için ritim temini duyurma ihtiyacından tavır dediğimiz şey ortaya çıkıyor. Tezene hareketler; çarpma, takma, tarama tezene gibi icra biçimleri ortaya çıkıyor. Yani tavrırlı ortaya çıkış noktası ritim temlerini bağlamayla duyurma yöntemi ve şelpe tekniğinde bütün tellere vurarak çalma yöntemiyle ortaya çıkan duyumu yansıtmaya çalışmışlardır. Bu iki kanaldan bugün ki tavır dediğimiz özellik ortaya çıkmıştır.

SORU: Tavrırlı icrada bağlamanın etkisi nedir?

CEVAP: Bam telinin eklenmesi ile bazı sesler güçlü bazı sesler zayıf olmuştur. Üst tel daha güçlü tınladığı için üst teli kullanırken ritim teminin ortaya çıkmasına bam teli yardımcı oluyor. İyi bir icracı üst teldek kuvvetli duyumu alt teldeki orta teldeki duyumu dengeliyor. Ona göre bir çalım tarzı çıkıyor. Örneğin ben bam teli olan bir saz ile çaldığım birşeyi, bam telini çıkardığımda aynı şeyi çalmam. Ona göre başka bir

çalma tarzı tasarlıyorum, geliştirim. Bam teli mutlaka tavırların bugün ki şeklinin ortaya çıkmasında çok büyük etken olmuştur.

Ek 6. Erdal Erzincan Bağlama Ebatları ile İlgili Sorular

SORU : Bağlama ebatlarını siz nasıl adlandırıyor ve sıralandırıyor sunuz?

CEVAP: Cura bağlama, tanbura bağlama ve divan bağlama olarak üçe ayırıyorum . Bunun dışında farklı adlandırmalar da kullanılıyor. Çöğür diye bir kavram var. Bugün kısa saplı tanburalara veya daha küçüklerine çöğür diyenler de var. Ama tarihte daha büyük sazları çöğür olarak ifade ediyorlar. Evliya Çelebi çöğürü tasvir ederken; bugün ki divan bağlama ebatından bahsediyor. Adlandırmalar yöreye ve kişiye göre farklılık göstermiştir. Ama bugün cura, tanbura ve divan olarak şekillenmiştir.

SORU: Kısa bağlamayı ayrıca bir gruba dahil etmek gerekir mi?

CEVAP: Kısa saplı bağlama gibi bir tabir çıkmış ama ben kısa saplı tanbura veya uzun saplı tanbura olarak kullanıyorum. Çünkü bozuk düzen ve bağlama düzenini beraber icra etmemiz gerektiğinde bağlama düzenini kısa saplı tanbura ile çalma ihtiyacı duyuyoruz. Ama aynı oktavda tınıyorlar. Sadece bozuk düzende ek olarak 4 ses pest tarafta genişlemiştir. Onun dışındaki ses aralığı aynıdır ve bu yüzden farklı isim vermek doğru değildir. Birisi uzun saplı tanbura, diğeri kısa saplı tanburadır.

SORU: Bağlama ailesi ebatlarına göre sınıflandırırken bağlama diye cura, tanbura, bağlama, divan olarak sınıflandırılmıştır. Bağlama ebatı doğru bir adlandırma mıdır? Tanbura ile beraber düşünebilir miyiz?

CEVAP: Radyoda ortaya çıkan cura, tanbura, bağlama ve divan ölçüleri kullanılmaktadır. Ama beraber çalıda bağlama ve tanburayı aynı grupta kullanamıyorsunuz. Bağlama ile divan ve curayı yan yana kullanabiliyorsunuz.

SORU: Bağlama ailesi ebatları içerisinde meydan sazını nasıl algılıyorsunuz?

CEVAP: Meydan sazı halk arasında iki türlü kullanılıyor. Birinci olarak ebatı ifade etmek için kullanılmıştır. Büyük boy bağlamaları bazen de divanı ifade etmek için kullanılmıştır. Hatta bazı yerlerde divandan daha büyük sazların meydan sazı olduğu

söylenmektedir. İkinci olarak da meydana çalınan herhangi bir sazı meydan sazı olarak adlandırmışlardır. Mesela açık alanda tanbura bağlama çalınıyor, onu da meydan sazı olarak adlandırıyorlar. Bunun dışında cem ayinlerinde saz çalınan yere meydan deniyor. Dedenin, zakirlerin ya da aşıkların oturduğu yere meydan deniyor. Saz meydana çalındığı için o saza meydan sazı deniyor. Ruzbaya da meydan sazı deniyor, 12 perdeli bir bağlamaya da meydan sazı deniyor. Yani bu açıdan baktığımızda meydan sazını sadece bir ebat olarak görmek doğru değildir.

SORU: Ebatlar arasındaki icra değişimi nasıl şekillenmiştir?

CEVAP: Ben hep bağlama ailesini keman ailesine benzetirim. Yani keman ile çello arasında nasıl bir fiziksel yapısı, ses sahası ve icra farkı var ise cura ile divan arasında da bu farklılıklar vardır. Çello ile uzun uzun sesler çalmak, uzayan seslerden faydalanmak veya kemanın dinamizminden faydalanıp daha teknik çalmak. Sürekli teknik çalan bir kontrbasçıya rastlayamazsınız. Zaman zaman kullanabilir ama sürekli kullanamaz. Saz büyüdükçe telin uzama süresi de artıyor. Büyük sazlarda da bu özelliği göre icra şekli ortaya çıkıyor. Bağlamada da böyle divanla da uzun uzun sesler çalma, curayla ya da tanburayla daha teknik bir icra kullanılmaktadır. Ramazan Güngör'ün curasından çıkan küçük nüanslar, 32'lik 64'lük notlar kendiliğinden sazın küçüklüğünden dolayı ortaya çıkar. Murat Çobanoğlu'nun çaldığı büyük boy sazlarda da daha tane tane, daha az ses kullanarak ezgi tamamlama biçimi ortaya çıkıyor. Ayrıca pozisyon farklılığı da ortaya çıkıyor. Ramazan Güngör çalarken, bir oktavı hiç pozisyon değiştirmeden çalabiliyor. Ama tanbura ve divanda böyle bir şey söz konusu değildir. Boyut büyüdükçe hareket güçlüğü başlıyor. Ramazan Güngör'ün çok kolay yaptığı bir şeyi Davut Sulari'nin daha büyük bir sazda bir oktavda çalması mümkün değildir. Boyut büyük olduğu için daha az sesle çalma, daha az teknik gösterme ihtiyacı ortaya çıkıyor. Sazların tel uzunluğu ve perde aralıklarının genişliğine göre icra şekilleri biçimleniyor.

SORU: Çalışmalarınızda “Bas Bağlama” olarak adlandırdığınız bir renk kullanıyorsunuz. Bas bağlamaya neden ihtiyaç duydunuz?

CEVAP: Bu benim başlattığım bir şey değildir. Benden önce Yavuz Top, Osman Bayşu, Arif Sağ kullanmıştır. Ben de onlardan duyarak böyle bir frekansa ihtiyaç duydum. Onlar daha çok divanın bir oktav pestini duyurmak için kullanmışlardır. Çalarken de divandan daha az not kullanmışlar. Hem bas ihtiyacını karşılamak, hem de ana ezgiyi çekirdek seslerini besleyerek icra etmişlerdir. Ben bağlama için yaptığım düzenlemelerde bas gitardaki mantıktan yola çıkarak kendime göre bir çalma tarzı geliştirdim. Armoniye desteklemek, ritimi desteklemek, armoni kullanmıyorsam ana ezgiyi desteklemek amacıyla kullandım. Armoni ve ritim kullanıyorsam ritimin temini düşünerek ve kullanılan armonideki, akordaki o kök seslerini oradaki ritmik yürüyüşü netleştirecek şekilde yazım ve çalım tekniği geliştirdim. Bağlama ailesini bir arada kullanırken bas frekansına da ihtiyaç duydum. Kontrbas ve bas gitarın kullanıldığı müzikleri dinlediğiniz zaman bas frekansı duyuyoruz. Bas kullanılmadığı zaman eksikliğini de hissediyoruz. Bu ihtiyaçlardan zaman içerisinde bizim müziğimize böyle bir renk yerleşti.

Teşekkür ederim.

Rica ederim.

ÖZGEÇMİŞ

1989 yılında İstanbul'da doğdu. Aslen Malatyalıdır. Müziğe 2000 yılında Erdal Erzincan Müzik Merkezi'nde bağlamayla başladı.2004 yılında bu kurstan mezun oldu ve aynı sene Erdal Erzincan'ın kurmuş olduğu Bağlama Orkestrası'na girdi.2004 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı Çalgı Bölümü Hazırlayıcı Birim Lise Devresi'ni Tar öğrencisi olarak kazandı. Lise devresinden birincilikle mezun oldu. 2007 yılında aynı bölümün lisans bölümüne devam etti.

2004-2008 yıllarında Erol Köker yönetimindeki TRT Türk Halk Müziği Gençlik Korosu'nda bağlama ve tar icracısı olarak görev aldı. 2008 yılında Yrd. Doç. Göktan Ay başkanlığında Manisa-Soma Derleme çalışmasında görev aldı. 2011 yılında Arif Sağ'ın çalıştırdığı bağlama ustalık sınıfına girdi. 2011 yılında "Azerbaycan Bestekarları'ndan Tofiq GULİYEV'in Hayatı ve Beş Eserinin Tar İle İcrası" konulu bitirme çalışmasını sundu. 2012 yılında Haliç Üniversitesi Türk Musikisi Bölümü'nde Yüksek Lisans Eğitimine başladı.

2013 yılında Erdal ERZİNCAN ve Bağlama Orkestrası albümünde ve 2014 yılında "Aleviler'e Kalan" albümlerinde iki eser seslendirdi.

2007'den beri çeşitli kurslarda bağlama dersleri verdi. 2012'den beri Erdal Erzincan Müzik Kursu'nda eğitmenlik yapmaktadır.